

Quaderns de la Càtedra Josep Anton Baixeras

MARIA AURÈLIA CAPMANY

MARIA AURÈLIA CAPMANY,
PENDENT DE REDESCOBRIR

Coordinació de
Montserrat Corretger

Tarragona, 2016

Edita:
Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

1a edició: setembre de 2016
ISBN: 978-84-8424-498-1
Dipòsit Legal: T 1309-2016
DOI: 10.17345/9788484244820

Amb la col·laboració de

Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

Aquesta obra està subjecte a la llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons. Si voleu veure una còpia d'aquesta llicència accediu a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> o envieu una carta sol·licitant-la a Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

¶ Aquesta editorial és membre de la Xarxa Vives i de l'UNE, fet que garanteix la difusió i comercialització de les seves publicacions a escala estatal i internacional.

ÍNDIX

A tall de pròleg	7
<i>Montserrat Palau</i>	
Maria Aurèlia Capmany: resistència i activisme cultural al Camp de Tarragona	11
<i>Brigid Amorós Òdena</i>	
Reptes de futur per a la redescoberta de Maria Aurèlia Capmany	23
<i>Albert Basart Capmany</i>	
Maria Aurèlia Capmany, temps i història	29
<i>Àlex Broch</i>	
Maria Aurèlia Capmany, literatura i feminisme	37
<i>Maria Font</i>	
Maria Aurèlia Capmany, un bosc per a viure-hi	41
<i>Guillem-Jordi Graells</i>	
Maria Aurèlia Capmany, pendent de redescobrir	51
<i>Isabel Graña</i>	
La meva relació amb la Maria Aurèlia	59
<i>Ramon Marrugat Cuyàs</i>	
Les aportacions de Maria Aurèlia Capmany	67
<i>Agustí Pons</i>	

A TALL DE PRÒLEG

Montserrat Palau
Universitat Rovira i Virgili

El mes de novembre de 2015 s'inaugurava oficialment la Càtedra Josep Anton Baixeras de patrimoni literari català, gràcies a la col·laboració entre la Fundació Privada Mútua Catalana i el Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili. Tot i la seva recent creació, són ja moltes les activitats que ha dut a terme, com és el cas, gràcies al suport de la Institució de les Lletres Catalanes i la participació de l'Associació d'Amics i Amigues de Maria Aurèlia Capmany, de la Jornada dedicada a Maria Aurèlia Capmany, que va tenir lloc el dia 30 de març de 2016.

No és debades que, en l'estudi del patrimoni literari català, fos la trajectòria i l'obra de Maria Aurèlia Capmany l'escollida com a protagonista de les II Jornades organitzades per la Càtedra. No només per la importància de l'autora, una de les figures intel·lectuals cabdals de la cultura catalana de la segona meitat del segle xx, de la qual, el 2018, se'n celebrarà el centenari, sinó també per la relació d'amistat entre Baixeras i Capmany. Una relació, a més, anterior a l'establiment de la Maria Aurèlia Capmany a Tarragona, a partir de la dècada dels setanta, quan la seva parella, Jaume Vidal Alcover, va esdevenir professor a la universitat, i iniciada per qüestions literàries. Així, a l'estiu de 1960, dalt d'un autobús ple d'escriptors i escriptores que es dirigien a l'Escala per retre un homenatge a Caterina Albert – Víctor Català i lliurar-li el llibre conjunt de contes *Els set pecats capitals*, es van conèixer Maria Aurèlia Capmany i Josep Anton Baixeras. Tant en les seves cròniques radiofòniques (*Obra completa III*) com en altres escrits, Baixeras explicava que a l'hora de dinar van coincidir a la taula amb aquella dona «vehement» i «de conversa franca» amb la qual, des d'aleshores, van «encetar una amistat destinada a durar i créixer en el temps». I Baixeras, en la intervenció en el col·loqui celebrat als 10 anys de la seva mort, el 2001, acabava l'evocació tot dient que «la Maria Aurèlia va servir sense parar el seu país.»

Tot i això, Maria Aurèlia Capmany encara no ha tingut el reconeixement merescut a aquesta tasca incansable de servei a la qual al·ludia Josep Anton Baixeras. Llicenciada en Filosofia i amb el títol també de l'ofici de gravadora de vidre, va exercir com a professora per dedicar-se plenament al món literari i cultural a partir dels anys seixanta. Malgrat que sempre repetia que, per a ella, el més important era la novel·la, la creació literària, es va convertir en una dona polifacètica: narrativa, teatre (autora, dramaturga, directora, actriu), assaig, guions (ràdio, televisió, cinema, còmic), traduccions, articles, conferències... I, també, es va convertir en una defensora pública de la llibertat, de la lluita antifranquista per les llibertats civils i polítiques. Durant la dècada dels anys seixanta del segle xx, en paral·lel als moviments internacionals de defensa dels drets civils i, també, en el context nacional de la resistència política i cultural al franquisme, Maria Aurèlia Capmany comença a defensar públicament la seva oposició al règim des de posicions socialistes i el seu feminisme, i ho fa a partir de l'elaboració d'un discurs propi a través de diversos llibres d'assaig i nombrosos articles i conferències. La seva trajectòria vital de dona pública, professional de la literatura, es va moure sempre per l'afany de conèixer i saber. Ho féu des de posicions heterodoxes, servint-se de la impertinència i en constant transgressió dels models marcats. I amb un ferm compromís en contra de desigualtats nacionals, socials, racials o de gènere. Ara bé, tal com comentava, hi ha encara molta feina per fer, tant per posar a l'abast del públic les seves publicacions com per dedicar-li més estudis i recerques aprofundides. I aquest volum just hi contribueix. I ho fa des de diverses i variades perspectives de temes i, també, generacionals.

Aquesta edició aplega articles d'autors que la van conèixer i tractar i que han dedicat part dels seus treballs científics a l'obra o la trajectòria de Maria Aurèlia Capmany. És el cas de Guillem-Jordi Graells, curador i editor de la seva *Obra completa*, del qual es reproduïx un dels primers estudis apareguts sobre la literatura de Capmany. I, també, d'Àlex Broch o Agustí Pons. Àlex Broch escriu sobre el «perfum de la història», sobre la utilització de la història en algunes de les novel·les i obres de teatre de l'autora que li serveix per plantejar els paral·lelismes amb la realitat de la seva època. I l'article d'Agustí Pons, biògraf de Capmany, la reivindica com una de les personalitats catalanes fonamentals de la cultura i societat catalanes de la segona meitat del segle xx, argumentant el seu paper clau en la vida política i cultural de la transició. També la va conèixer i tractar Ramon Marrugat, que, tot fent un repàs a les activitats en què van coincidir sobre-

tot a Tarragona, en aquells temps en què, servint-se d'una cita de Xavier Amorós, «la sala era més plena de por que no de gent», afirma que fou una peça de referència en la lluita antifranquista.

També la va conèixer, però d'una manera ben diferent, Albert Basart, el seu nebot-nét, que, a més de la relació i tracte familiar, posteriorment, en la seva tasca professional, ha documentat i aplegat tota la bibliografia i diferents articles de l'autora, i que participa activament, tal com explica en el seu text, en l'Associació d'Amics i Amigues de Maria Aurèlia Capmany, que té com a objectiu de preservar i difondre el seu llegat. Un envit que, per sort, han recollit i continuen recollint les generacions més joves que ja no la van poder conèixer, amb estudis que obren noves òptiques i perspectives. Així, Isabel Graña, directora de l'espai Betúlia de Badalona, just batejat amb el títol de la novel·la de Capmany, ens aporta noves perspectives i claus de recerca sobre el primer període de Maria Aurèlia Capmany, la seva joventut, l'etapa de professora en aquesta ciutat i els primers anys de narradora a través d'un tastet de l'epistolari que va mantenir amb Odó Hurtado i que serà publicat aviat. Seguint amb les generacions més joves, Brigid Amorós ens presenta una síntesi del seu treball final de recerca del Màster en Estudis Superiors de Llengua i Literatura Catalana, documentant l'activisme constant de Capmany al Camp de Tarragona i la seva participació en tot tipus d'actes ben diversos, fossin conferències, articles, representacions teatrals o jurats literaris. Maria Font també va triar Maria Aurèlia Capmany com a objecte d'estudi del seu treball final de recerca del Grau de Filologia Catalana, concretament l'aspecte del feminisme. I en el seu article resumeix part de la investigació centrant-se en l'anàlisi del feminisme de Maria Aurèlia Capmany a partir de diversos punts de vista en tres de les seves novel·les.

Els diferents textos que conformen aquest volum, doncs, fan palesa la intensa tasca intel·lectual de Maria Aurèlia Capmany, el seu activisme constant i el seu treball polifacètic i incansable, malgrat els entrebancs, la clandestinitat i la repressió franquista. Una dona catalanista, d'esquerres i feminista que va obrir molts camins. I fan palesa també la necessitat de noves edicions de les seves obres, així com de noves recerques com les que aquí es recullen.

MARIA AURÈLIA CAPMANY: RESISTÈNCIA I ACTIVISME CULTURAL AL CAMP DE TARRAGONA

Brigid Amorós Òdena
Filòloga. URV

1. Introducció

El text següent és una síntesi del meu treball de fi de màster, *Maria Aurèlia Capmany: resistència i activisme cultural al Camp de Tarragona*. L'escriptora és una de les figures intel·lectuals més destacades de la cultura catalana de la segona meitat del segle xx, distingida per la seva defensa de les llibertats col·lectives i personals i pel seu compromís social i polític. Persona polifacètica, el que cerca l'estudi, doncs, és mostrar la Maria Aurèlia Capmany que dóna conferències, que fa teatre, que col·labora com a jurat de premis, que participa en tota mena de «saraus», tant culturals com socials, que viu intensament.

2. Maria Aurèlia Capmany i el Camp de Tarragona¹

Maria Aurèlia Capmany (Barcelona, 3 d'agost de 1918–2 d'octubre de 1991), néta de l'advocat i escriptor federalista Sebastià Farnés (1854–1934) i filla del folklorista i també escriptor Aureli Capmany (1868–1954). Les primeres estades de Maria Aurèlia Capmany al Camp de Tarragona s'iniciaren durant la seva infantesa a partir dels viatges que el seu pare feia a Escornalbou. Segons la meva recerca, tot indica que Aureli Capmany, un home autodidacte interessat en els costums catalans i que publicava articles i obres de temàtica folklorista, hi acudia a consultar la biblioteca d'Eduard Toda Güell, el qual, el 1918, s'instal·là a l'antic monestir d'Escor-

¹ A partir de la biografia escrita per Montserrat Palau —consultada a *Diccionari Biogràfic de les Dones*— i *Maria Aurèlia Capmany: l'època d'una dona*, d'Agustí Pons, s'ha redactat un esbós biogràfic de Maria Aurèlia Capmany.

nalbou i hi establí una notabilíssima biblioteca, on acudien les personalitats catalanes més importants del moment.

Al cap d'uns anys, Maria Aurèlia Capmany, intel·lectual de nissaga i alumna de l'Institut-Escola, veié com tots els valors en els quals creia s'esvaniren amb la derrota de 1939. Capmany treballà com a talladora de vidre, ofici que aprengué a l'Escola Massana, i es llicencià en Filosofia i Lletres el 1942. Als anys quaranta, es dedicà a l'ensenyament secundari, com a professora de filosofia i llengües a l'Institut Isaac Albéniz de Badalona (1944–1953) i al col·legi Isabel de Villena de Barcelona (1944–1965). Fou en aquests anys que començà a compaginar les activitats pedagògiques amb la seva carrera literària; el 1947 fou finalista al premi Joanot Martorell amb l'obra *Necessitem morir* —novel·la que no fou publicada fins el 1952, el mateix any que impartí la primera conferència al Camp de Tarragona— i el guanyà l'any següent amb *El cel no és transparent*. Tot i els entrebancs de la censura, Maria Aurèlia Capmany, des d'aleshores, no va deixar de publicar, sobretot novel·les.

Justament quan era professora del col·legi Isabel de Villena se li ocorregué l'argument de *L'altra ciutat*, novel·la publicada el 1955, en el marc d'una excursió al Pont del Diable amb les noies del col·legi. L'obra aprofitava elements de la infantesa de Carme Serrallonga, que la forní de detalls autobiogràfics, ja que Maria Aurèlia Capmany escrigué aquesta novel·la quan encara no tenia cap lligam personal amb el Camp de Tarragona. A través dels sentits de la protagonista, Rosa, la novel·la fa un recorregut pels edificis més emblemàtics de la ciutat: la catedral, el Pont del Diable, la Necròpolis, el Serrallo, les muralles, etc.

Als anys seixanta, decidí deixar definitivament les classes de filosofia per dedicar-se completament a escriure. A partir d'aquest moment, l'activitat en el camp literari s'intensificà: consolidà el seu prestigi com a escriptora i fundà, juntament amb Ricard Salvat, l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (1959), on féu de directora, professora, actriu i dramaturga. A més, exercí de traductora i assagista, redactà articles periodístics, col·laborà en els mitjans de comunicació, participà en actes acadèmics i fou membre del jurat de premis literaris. És en aquest context, i sobretot arran del llibre *La dona a Catalunya*, que Maria Aurèlia Capmany és reclamada per impartir conferències i col·loquis arreu del país. Des del Camp de Tarragona, són molts els qui desitgen que Capmany es desplaci per donar una conferència i mostrar el seu compromís social.

Fou durant aquesta etapa que Maria Aurèlia Capmany coincidí per primera vegada amb Josep Anton Baixeras, escriptor polític i activista cultural tarragoní. La coneixença i l'estima sorgiren arran d'un viatge que feren, el 1961, com a escriptors honorats amb el Premi Víctor Català a la residència familiar de Caterina Albert. Uns anys més tard, el 1966, Maria Aurèlia Capmany i Maria Antònia Ferrer, historiadora molt unida a Tarragona i vinculada a la vida acadèmica i científica de la universitat, es conegueren a l'estació de ferrocarrils de Tarragona. Les posà en contacte Fèlix Ferrer, germà de Maria Antònia Ferrer i company de Capmany a EADAG, perquè l'escriptora es desplaçés a la ciutat a impartir una xerrada a l'escola Pax.

La vida sentimental de Maria Aurèlia Capmany va lligada a la de Jaume Vidal i Alcover, amb qui conviu des de finals dels seixanta. Vidal i Alcover, escriptor i filòleg, era un mallorquí controvertit i únic que acabà formant una parella realment interessant amb Capmany, pel fet que els dos eren molt diferents. El 1968, el mateix any que Jaume Vidal i Alcover es traslladà a viure a Barcelona, la parella trepitjà, per primera vegada, el mas dels Casaments, situat al terme de la Selva del Camp. El mas era propietat de Gabriel Xammar, exmilitant d'Estat Català, i la seva muller Assumpció, i durant els anys cinquanta i seixanta acolliren gran quantitat d'iniciatives de signe polític i cultural contràries al règim franquista.

Capmany, convidada per Fèlix Ferrer en nom d'un grup d'amics tarragonins, fou la invitada d'honor de la nit de Sant Joan. Acceptà amb una condició: el seu company, Jaume Vidal, havia d'acompanyar-la. Tant Josep Anton Baixeras com Maria Antònia Ferrer relaten que aquesta primera trobada de la parella propicià que s'unissin amb una forta amistat amb un grup de tarragonins. Pot ser, doncs, que aquest ambient fos clau i propiciés la vinguda i la unió definitiva i decisiva de la parella, que es traslladà al carrer de Pin i Soler el 1973 i, cinc anys després, al carrer de les Coques, al cor mateix de la ciutat vella. A partir d'aquella nit de Sant Joan, les trobades amb el petit grup de tarragonins es van intensificar. La parella entrà en contacte i féu amistat amb aquest escàs nucli d'il·lustrats del seu mateix tarannà: amb Pere Lloret i personatges amb una prou envejable influència social que es movien al voltant de l'escriptor i advocat Josep Anton Baixeras: Gloria Malé i el seu marit, Antoni Pujol, Enric Baixeras i la seva muller, Núria Delclòs, el també matrimoni Maria Antònia Ferrer i Lluís Arola, Pilar Sanuy, Pepa Rosselló o el matrimoni Mallol.

A l'octubre de 1972, amb la creació de la Delegació a Tarragona de la Universitat de Barcelona, el catedràtic Comas requeri un professor de literatura i cultura catalanes i Jaume Vidal es comprometé a fer-se'n càrrec. Després de molts obstacles a la Universitat de Barcelona, Vidal i Alcover fou nomenat professor a la Universitat de Tarragona el curs 1973-1974. Com ja s'ha esmentat, el mateix any decidí llogar un pis del carrer de Pin i Soler, clara manifestació de vincular-se de manera definitiva a la docència de Tarragona. Per contra, fins aquest any, la presència de Capmany a Tarragona fou pràcticament nul·la, ja que no tenia cap sentit acompanyar-lo en el viatge sense un lloc propi on anar a raure, per poder treballar amb comoditat.

Durant aquests anys de mestratge a la Universitat per part de Vidal i Alcover, a casa de la parella s'hi promogueren tertúlies amb professors del Departament de l'escriptor, com Guillem-Jordi Graells, Oriol Pi de Cabanyes o Xavier Romeu. A la vegada, Jaume Vidal i Alcover i Maria Aurèlia Capmany —quan es desplaçava a Tarragona— no tardaren a establir lligams amb alguns dels alumnes de l'escriptor mallorquí. A aquests primers invitats s'hi uniren Josep Lluís Savall, Magí Sunyer, Teresa Figueras, Montserrat Palau, Josep Bargalló, Joan Cavallé i Odile Arqué. Sovint es retrobaven, després de sopar, al cafè de La Geganta o al bar Poetes, regentat per Toni Torrell i Joaquim Martín, i on acudien els altres amics de la seva generació esmentats anteriorment. Tan profunda fou l'estima que es manifestà des de les dues bandes que, un cop Jaume Vidal jubilat, els dinars dels dimarts es continuaren celebrant com a cita inqüestionable, fins al punt que, alguna vegada, la parella s'havia escapat de Barcelona a Tarragona expressament només per complir la cita. Es fa palès que Maria Aurèlia Capmany es guanyà l'estima dels deixebles del seu company i construí una amistat insubstituïble amb aquests.

Fou, doncs, juntament amb l'escriptor mallorquí que Maria Aurèlia Capmany capgirà la vida cultural tarragonina i mantingué un lligam personal més constant amb el Camp de Tarragona. Jaume Vidal i Alcover fou company de Maria Aurèlia Capmany en l'amor, en la vida i en la literatura; per aquest motiu, quan es parla de l'escriptora i la seva resistència cultural al Camp de Tarragona no es pot deixar de banda Vidal i Alcover. Tanmateix, mentre que Jaume Vidal pogué ser partícip de més accions culturals al Camp, ja que hi vivia continuadament, com s'ha fet referència, Maria Aurèlia Capmany va viure entre Barcelona i Tarragona durant els anys 1973-1991. D'una banda, militant del Partit dels Socialistes de Catalunya

—fou escollida regidora de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona i membre de la Diputació de Barcelona des del 1983 fins a la seva mort, el 2 d'octubre de 1991—; de l'altra, a causa del seu barcelonisme. Tot i així, quan es desplaçava de Barcelona a Tarragona era una veïna més de la Part Alta.

3. Conferències al Camp de Tarragona

Pel que fa a les conferències impartides per Maria Aurèlia Capmany al Camp de Tarragona, s'han recopilat les següents. Per ordre alfabètic de municipis:

Alcover: el 31 de novembre de 1975, Maria Aurèlia Capmany hi impartí la conferència «La dona avui», dins el programa Novembre Popular, organitzat per l'agrupació Falcó Ver.

Cambrils: el 13 de març 1990, Capmany impartí una conferència-col·loqui per alumnes de BUP, formació professional i de l'Escola d'Hostaleria de Cambrils.

Pla de Santa Maria, el: al maig de 1973, l'escriptora impartí una conferència sobre la dona dins les jornades III Setmana en Família.

Reus: el 22 de febrer 1952, la secció de Literatura del Centre de Reus va projectar una conferència sobre novel·la, impartida per M. A. Capmany, a la sala del CLR.

El 10 de desembre de 1979, M. A. Capmany impartí una conferència, «La literatura de Postguerra», a la sala d'actes del CLR, dins la XXIX festa de l'adjudicació dels premis literaris Nit de Santa Llúcia.

El 29 de febrer de 1980, M. A. Capmany compartí la conferència «Narrativa Contemporània Catalana» a l'Institut Salvador Vilaseca, dins el cicle Perspectives de Cultura Catalana.

El 19 de març de 1981, presentà la novel·la *Ulisses* de James Joyce, traduïda al català per Joaquim Mallafrè.

El 14 de març, M. A. Capmany impartí una conferència-col·loqui presentada per Joaquim Mallafrè.

El 14 de desembre de 1990, impartí la conferència «Les dones a *Tirant lo Blanch*».

Salou: el 13 de març de 1990, M. A. Capmany féu un col·loqui durant un sopar amb motiu de la campanya per promocionar autors dels Països Catalans.

Selva del Camp, la: el 1975, M. A. Capmany impartí una xerrada sobre la dona en un cicle de conferències amb motiu de la inauguració de la biblioteca de l'Ateneu.

Tarragona: el 1966, M. A. Capmany impartí, a petició de Maria Antònia Ferrer, una conferència a l'escola Pax sobre l'educació i la dona.

El 26 de març de 1969, M. A. Capmany féu una xerrada, «La novel·la contemporània», organitzada per l'escola Pax, a la Llibreria la Rambla.

El 4 de desembre de 1973, M. A. Capmany presentà, a la Llibreria de la Rambla, la nova col·lecció de novel·la J. M, de la qual fou la directora.

L'11 de març de 1974, M. A. Capmany impartí una nova conferència a la Llibreria la Rambla, juntament amb l'acte de presentació dels llibres *El paratge de l'aranya*, de Xesc Barceló, i *Romanç*, de Llorenç Capellà.

El 27 de maig de 1974, M. A. Capmany intervingué amb una xerrada, «Folklore i cultura», en l'acte de la Festa Literària de lliurament dels premis commemoratius Tarragona Ciutat Pubilla de la Sardana.

El 28 de febrer de 1975, M. A. Capmany impartí una conferència, «Narrativa catalana de postguerra», dins un cicle de divulgació cultural organitzat pel grup de poesia L'Espiadimonis al local social del Fòrum Jovenut.

El 1976 tingué lloc la presentació oficial de l'Assemblea de Catalunya, en la qual participà juntament amb Josep Carles Clemente.

El 8 de setembre de 1976, assistí a la reunió de la plana major del PSC.

El 7 de desembre de 1978, M. A. Capmany impartí la conferència «Deu anys de la nostra cultura», com a acte commemoratiu del desè aniversari de la Llibreria de la Rambla.

El 15 de desembre de 1978, impartí la conferència «El folklorista Aureli Capmany», dins la presentació de la reedició del llibre *Calendari de llegendes, costums i festes tradicionals catalanes*.

El 27 de febrer de 1979, presentà el llibre d'Ovidi Montllor *Poemes i cançons*, dins el cinquè Cicle d'Art Poètica Actual.

El 31 de maig de 1979, presentà el seu llibre *Dona, doneta, donota*.

El 1982, impartí la conferència «Feliçment, jo sóc una dona» als alumnes de 3r de BUP de l'Institut Pons d'Icart.

El 14 de desembre de 1984, M. A. Capmany participà, amb la conferència «L'autor i la seva obra», en la setmana d'homenatges a Joan Perucho que li feren des de la Facultat de Filosofia i Lletres.

El 17 de setembre de 1989, M. A. Capmany pronuncià la xerrada de presentació de la carpeta *Santa Tecla. Balls i entremesos de Tarragona*, del Ball de Diablers de Tarragona.

El 7 de juny de 1988, presentà llibres editats pel col·lectiu Gent del Llamp.

El 13 de març de 1990, impartí una conferència en el context de les activitats com a Escriptora del Mes.

Torredembarra: el 17 de gener de 1976, impartí la conferència «La dona a Catalunya» a la biblioteca del municipi.

Valls: el 1982 participà en un míting del PSC.

El 14 de març de 1990, impartí una conferència-col·loqui a l'Institut Narcís Oller.

Vilaplana: El desembre de 1973, participà en la Setmana Cultural de Vilaplana.

3.1 PREGONERA

El 1979, Maria Aurèlia Capmany també fou l'escollida per l'alcalde Josep Maria Recasens per portar a terme el pregó, del primer Ajuntament democràtic de Tarragona, de la Festa Major de Tarragona. I el 28 de novembre de 1987, l'escriptora pronuncià un pregó des del balcó de l'Ajuntament de la Selva del Camp, on elogià el poble selvatà.

4. Representacions teatrals al Camp de Tarragona

Referent a representacions teatrals en les quals Maria Aurèlia Capmany prengué part, s'han recopilat les següents. Per ordre alfabètic de municipi:

Reus: al Teatre Bartrina es té constància que s'hi representaren tres obres: el 27 de juny de 1970, durant l'acte de lliurament dels primers Premis Reus de Teatre en català convocats al febrer per la Secció de Lletres del Centre de Lectura, tingué lloc *Varietats-2 o l'home de la Coca-cola*, de Maria Aurèlia Capmany. L'obra la dirigí Josep-Anton Codina. La segona, el 7 de març de 1974, fou l'espectacle musical *Botxirel·lo, Botxirel·lo*, de Maria Aurèlia Capmany, amb música de Josep Maria Martí i dirigit per Josep-Anton Codina. I, finalment, el 16 de juny de 1976, dins les Primeres Jornades Teatrals, es representà l'obra *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya*, de Maria Au-

rèlia Capmany i Xavier Romeu, dirigida per Josep-Anton Codina. Aquest text es tornà a muntar, el 1993, en homenatge a Maria Aurèlia Capmany a càrrec de la Companyia Layret.

Referent al Teatre Fortuny, també consten tres peces teatrals en les quals Capmany participà: el 20 de febrer de 1963, amb el patrocini del Teatre de Cambra de l'Agrupació Pericial, es representà la *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu. L'EADAG s'encarregà del muntatge de l'obra i Maria Aurèlia Capmany hi actuà. El 20 de novembre de 1963, tornà la companyia EADAG sota la direcció de Ricard Salvat, amb Josep Maria de Sagarra i Maria Aurèlia Capmany com a ajudants de direcció, per presentar l'obra *Santa Joana*, de George B. Shaw. I l'1 i 2 de gener de 1983, el Teatre del Trànsit representà *Món, dimoni i carn (Judici i glòria de Fran Anselm)*, de Maria Aurèlia Capmany, dirigida per Carme Fortacelli.

Selva del Camp, la: el 4 d'agost de 1963 a les nou del vespre, s'estrenà l'obra de Georg Büchner *Leonci i Lena*, traduïda i dirigida per Maria Aurèlia Capmany, a l'aqüeducte Els Ponts, de la Selva del Camp, concretament en el III Festival la Selva. En el festival també s'hi representà la pantomima *Els caps canviats*, basada en un relat de Thomas Mann i escrita per Maria Aurèlia Capmany, i *Làire daurat, espessos núvols sobre la frontera* i *El mal*, de Ricard Salvat i dirigides per Maria Aurèlia Capmany. També a la Selva, el 1991, el grup de teatre de La Defensa Agrària de la Selva del Camp representà per primera vegada l'obra *Verge, però no del tot*.

Tarragona: el 12 de gener de 1969, la Secció de Teatre del Club de Joves estrenà *El desert dels dies*, de Maria Aurèlia Capmany, a l'auditori de Ràdio Tarragona i es tornà a posar en escena el 26 d'abril al local dels cantaires de l'Ebre-Delta. El dilluns 25 de maig de 1970, a les onze de la nit, es representà l'obra *Varietats-2 o l'home de la Coca-cola*, de Maria Aurèlia Capmany i dirigida per Josep-Anton Codina, al cafè-teatre Boite Imperial Tarraco. Tot i que en la recerca fou impossible situar l'obra en un mes i un any concrets, els dies 5, 9, 12 i 19 a dos quarts d'onze de la nit, tingué lloc l'espectacle de *Dones, flors i pitança*, de Maria Aurèlia Capmany i dirigit per Pere Salabert, al cafè-teatre Boite Imperial Tàrraco. Hi actuà el Grup 3x4 amb Anna Sabaté, Joan-Miquel Mallastrè i Pelegrí Viader. El 10 de març de 1975, es representà *Varietat de varietats* a càrrec de la companyia Ca-Barret a l'auditori de Ràdio Tarragona. L'obra s'englobava dins la Setmana Cultural Tarragonina, organitzada per l'Associació del Personal de la Caixa Pensions.

Valls: el 1975, es representà l'obra *L'ombra de l'escorpí*, de Maria Aurèlia Capmany, al Teatre Principal de Valls. I el 1976, tingué lloc la representació, a porta tancada, *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya*, de Maria Aurèlia Capmany i Xavier Romeu, al Teatre Principal de Valls i programada per Jep Martí.

5. Articulista

Sobre el Camp de Tarragona, es troben compilats quatre articles al Lligat Vidal-Capmany de la Universitat Rovira i Virgili. Per ordre cronològic:

«Dona i constitució», *Mestral Polític* (1-7 desembre de 1978): Escriu sobre el que pensa de la Constitució i quin paper hi juga la dona, a partir de la participació en un col·loqui de Tarragona, al costat de Magda Oranich, organitzat pels diferents moviments feministes de la ciutat.

«Literatura al marge», *Avui* (27 d'abril de 1983): Parla de la literatura més enllà de la vida literària barcelonina, per no perdre de vista totes les coses inesperades, noves, que es fan fora de la ciutat de Barcelona.

«Els tinglats del port, a Barcelona o a Tarragona», *Diari de Barcelona* (1989): L'escriu arran de l'assistència a una exposició del port de Tarragona a càrrec de l'artista Tom Carr.

«La Selva del Camp», *Avui* (21 de juny de 1991): En aquest article parla de l'estrena de l'obra *Verge, però no del tot*, una comedieta alegre, a la Selva del Camp amb motiu d'un homenatge a Jaume Vidal Alcover. En l'article, Capmany hi explica la significació cultural de la Selva del Camp i la relació que hi va mantenir Jaume Vidal Alcover.

Al Camp de Tarragona, Maria Aurèlia Capmany publica el darrer article a principis del 1991 a *Nou Diari*,² on ja havia col·laborat una vegada quan encara es deia *Reus Diari*.

6. Jurat de premis literaris

Maria Aurèlia Capmany col·laborà en menor mesura com a membre del jurat dels premis literaris que es duïen a terme al Camp de Tarragona.

El 24 de maig de 1982, el batlle de l'Ajuntament de Cambrils, Josep Maria Qüerol Muñoz, invità Maria Aurèlia Capmany a formar part del III

² Tot i la recerca no es va localitzar l'article.

Premi Cambrils de Periodisme. Finalment, no se'n sap la causa, però no hi pogué participar. Pel que fa a Reus, al desembre de 1979, Maria Aurèlia Capmany participà com a membre del jurat del premi Víctor Català, dins el marc de la XXIX Festa Literària de la Nit de Santa Llúcia, al Teatre Bartrina de Reus. Finalment, referent a Tarragona, el 13 de desembre de 1972, Maria Aurèlia Capmany també formà part del jurat del premi Víctor Català, dins el marc de la XXII Festa Literària de la Nit de Santa Llúcia, a l'hotel Imperial Tarraco. Com consta en les seves agendes, Maria Aurèlia Capmany assistia als Aplecs de la Selva, trobades de caire festiu-popular a favor de la llengua, literatura i cultura catalanes, organitzades pel Grup Germanor de la Selva del Camp durant els anys 1959–1964 i represes el 1976. Malgrat que no hi estigué implicada directament, tot indica que hi acudia a acompanyar Jaume Vidal i Alcover, que era jurat als premis literaris.

Conclusions

A causa de la recerca gairebé detectivesca, intentant recompondre les activitats de Maria Aurèlia Capmany al Camp de Tarragona, en el treball manquen algunes dades; tot i així, el recull completa l'activisme de Capmany i, a la vegada, aporta activitats culturals realitzades al Camp de Tarragona, algunes gairebé en l'òblit. Es pot verificar que Capmany aclaparà una varietat de facetes. Destaca l'activisme continuat de l'escriptora en conferències i activitats teatrals al Camp de Tarragona, a més del seu mestratge a les generacions més joves.

Maria Aurèlia Capmany, com tota la seva generació, hagué de desafiar les traves de la censura per portar a terme la lluita a favor dels seus; per fer front als entrebancs de la dictadura, les activitats culturals en algunes ocasions eren clandestines, duïen un títol que no es corresponia amb el tema que es tractaria posteriorment, i, evidentment, era més complicat tirar endavant una obra de teatre, pel muntatge que requeria, que una conferència. Aquesta dificultat es fa palesa en l'estudi, on s'han pogut col·lectar trenta-dues conferències, en les quals Capmany es prodigà com a conferenciant —com ja s'ha esmentat, en nombroses ocasions en clubs de joves o centres d'estudis de forma altruista— sobre temes tan diversos com el feminisme, la literatura, la cultura, la resistència democràtica o el catalanisme. Sense oblidar les presentacions que portà a terme com a mostra de

suport incondicional als amics i joves escriptors. I, en menor mesura, s'hi apleguen divuit obres teatrals representades al Camp de Tarragona, en les quals Maria Aurèlia Capmany prengué part en les funcions com a dramaturga, directora, ajudant de direcció, actriu o traductora.

Capmany portà a terme més tasques culturals i polítiques a Barcelona que al Camp de Tarragona. El mateix passa en les seves col·laboracions en la premsa diària, on es troben, en major quantitat, articles periodístics referents a la Ciutat Comtal. Tanmateix, el recull aplega alguns articles referents al Camp de Tarragona, en els quals lloa una i altra vegada les tres comarques, les iniciatives que es duen a terme, les persones que tiren endavant els projectes o simplement l'encant i la immensitat de la terra.

I es consolida, mitjançant vivències i anècdotes d'amics que es recopilen en el treball, que, principalment a Tarragona, esdevingué una companya fidel en els moments de dissort pels seus amics i exercí un mestratge compromès, enèrgic, igualitari i generós, de portes obertes, en forma de tertúlies fins altes hores de la matinada i que esdevingué un suport molt valuós, sobretot per als més joves.

Ara, treballant en un institut, penso que falten més persones com Maria Aurèlia Capmany i que, per aquest motiu, el seu treball, la seva resistència i activisme cultural no han de caure en l'oblit i ha de continuar essent un referent per a les noves generacions. Com es va fer referència durant la jornada, el panorama català seria diferent de com el coneixem sense Maria Aurèlia Capmany. I per aquest motiu li hem d'estar agraïts.

*Bibliografia*³

- AMORÓS, X. (2000, 2002, 2004). *Clarobscur en la llarga postguerra reusenca: llibre primer, 1941-1950; llibre segon, 1951-1960; llibre tercer, 1961-1975*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- BLADÉ, A. (2012). *Viure a Tarragona. Dietaris I i II*. Valls: Cossetània Edicions.
- CAPMANY, M. A. (1987). *Mala memòria*. Barcelona: Planeta.
- (1989). *Això era i no era*. Barcelona: Planeta.

³ A causa de l'extensió, s'ha optat per fer una selecció de la bibliografia del meu treball: *Maria Aurèlia Capmany: resistència i activisme cultural al Camp de Tarragona*.

- GRAELLS, G. J. (1998). «La producció literària de Maria Aurèlia Capmany V. El teatre», a: M. A. CAPMANY; G. J. GRAELLS (1993–2000). *Obra completa*. Barcelona: Columna.
- MARRUGAT, R. (2012). *La Llibreria la Rambla i l'alternativa cultural de Tarragona (1968–1980)*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials «Guillem Oliver» del Camp de Tarragona.
- PALAU, M. (2008). *Escriure la vida en femení*. Tarragona: Arola.
- PALAU, M.; MARTÍNEZ, R. D. (2002). *Maria Aurèlia Capmany: Afirmació en la paraula*. Valls: Cossetània Edicions.
- PALAU, M.; SUNYER, M. (2012). *Jaume Vidal Alcover i Maria Aurèlia Capmany a escena*. Tarragona: Onada Edicions.
- PONS, A. (2000). *Maria Aurèlia Capmany: l'època d'una dona*. Barcelona: Columna.

Webgrafia (consultes, juny 2013)

- Diccionari Biogràfic de les Dones: <http://www.dbd.cat/index.php?option=com_biografies&view=biografia&id=165>
- Fundació Maria Aurèlia Capmany: <www.fmac.org/node/cat/Maria-Aurèlia-Capmany>
- Llegat Vidal-Capmany, Universitat Rovira i Virgili: <http://www.urv.cat/crai/on-podeu-cercar/llegats-i-donatius/llegat_vc_fons_mac.html>
- Maria Aurèlia Capmany, Associació d'Escriptors en Llengua Catalana: <<http://www.escriptors.cat/autors/capmany/ma/>>

REPTES DE FUTUR PER A LA REDESCOBERTA DE MARIA AURÈLIA CAPMANY

Albert Basart Capmany
Generalitat de Catalunya

La figura de Maria Aurèlia Capmany, l'any que es compleix un quart de segle de la seva mort, continua, en certa manera, ben present a la societat catalana, i en els seus diversos territoris. Aquesta presència és, però, irregular i desigual, en funció dels àmbits, dels espais de projecció, de les generacions, i de si fem referència al pla individual o de col·lectivitat.

En la meua condició de nebot-nét de Maria Aurèlia Capmany (re-nebot, com ens agrada dir), però en aquest sentit crec que puc parlar per tota la (més aviat reduïda) família directa de l'autora, percebem que el reconeixement de Maria Aurèlia Capmany roman intacte en totes aquelles persones que molt directament van tractar-la i s'hi van relacionar o de forma menys directa la van conèixer a través d'una gran diversitat de canals de projecció pública; per tant, a través de la lectura d'obres, de la premsa, dels mitjans audiovisuals, etc. Naturalment, en generacions posteriors, el coneixement i reconeixement de la seva obra i figura minva.

Per sort, aquest reconeixement del qual parlàvem, que beu sobretot del record, i que es manté en la majoria d'ocasions en el pla individual (de tant en tant emergeix al si d'alguna conversa amistosa), també de tant en tant traspasa l'àmbit personal i esdevé col·lectiu, a través d'actes com el que ens ha reunit avui, però també d'exposicions com les organitzades cada cop que s'ha complert una dècada de la seva mort, de les xerrades que s'han dut a terme arran de les (esporàdiques) reedicions d'alguna obra seva o d'alguna (esporàdica també) representació teatral.

Aquestes realitats, però, no amaguen el fet que, almenys pel que fa a la visibilitat que mereixeria la seva obra, queda molt per fer. Tothom qui l'ha admirada convindrà, per exemple, que la presència de les seves obres a les llibreries de casa nostra és del tot insuficient. De fet, darrerament és més fàcil trobar obres del seu pare, Aureli Capmany, això sí, en llibreries

de vell. La qüestió millora sensiblement en el cas de les biblioteques públiques. També som molts els que pensem que la reedició d'obres seves els darrers anys està sent minsa, comptant que, fins i tot, l'edició de l'obra completa roman inacabada.

Des de l'any que es compleix un quart de segle de la seva mort (2016) fins l'any que celebrarem el centenari del seu naixement (2018) passaran només dos anys. Per ser precisos, la Maria Aurèlia va néixer el 3 d'agost de 1918. Aquest centenari va ser el motor, o l'excusa, a què es van agafar, ara deu fer uns quatre anys, Josep Anton Codina i Rosa Maria Dumenjó per impulsar una associació que hauria de dedicar les seves energies a treballar en la direcció d'arribar al 2018 havent omplert part d'aquests buits que esmentàvem, i poder així celebrar un centenari (Any Maria Aurèlia Capmany?) amb tots els ets i uts.

Avui l'Associació d'Amics i Amigues de Maria Aurèlia Capmany¹ és una realitat, que es defineix com una associació sense ànim de lucre, que té per finalitat preservar la memòria de Maria Aurèlia Capmany en totes les seves facetes, promoure la redescoberta de la seva obra literària, així com la publicació del volum restant de la seva obra completa i la representació de les seves principals obres teatrals.

Tinc el convenciment que les finalitats expressades són, han de ser, compartides per molta gent, i que aquestes es duran a terme amb més o menys èxit en funció de: a) la capacitat que tinguem d'obrir-nos i fer partícips d'aquests objectius al màxim nombre de persones, institucions, àmbits de la societat i la cultura, territoris, i b) l'èncert en les estratègies per fer-ho possible.

A continuació, em permeto apuntar una sèrie de camps d'acció (no és exhaustiu) en els quals convindria posar-hi energies per fer possible la redescoberta esmentada.

*Preservació de la memòria de Maria Aurèlia Capmany
i promoció dels valors que va defensar de forma activa*

El pensament de Maria Aurèlia Capmany es fonamenta en uns principis i valors que, d'una banda, la van convertir en un referent intel·lectual del seu temps, i, de l'altra, continuen (creiem) sent vigents a la nostra societat.

1 <<http://amicsmac.wordpress.com>>.

Parlem del seu compromís amb les llibertats, amb el pensament republicà, amb el catalanisme d'arrel popular i d'esquerres, a la igualtat de gènere i a un llarg etcètera que van de la seva contribució a l'educació i a la joventut a la promoció de la cultura tradicional o a la traducció d'obres universals al català.

Preservar i promoure aquests valors a través de jornades, debats i activitats de diversa naturalesa és un dels objectius primers que ens hem definit. En aquest sentit, una jornada com la celebrada avui sobre les vesants literàries de la Maria Aurèlia —amb la col·laboració de la Càtedra Josep Anton Baixeras de la Universitat Rovira i Virgili i la Institució de les Lletres Catalanes— o projectes com el que s'ha engegat per aquest any 2016 sobre el «Feminisme i els drets d'igualtat i equitat de gènere», que duu per subtítol «Realitat actual i reptes de futur» —i que està coorganitzat amb l'Obra Social de La Caixa—, en són una mostra prou engrescadora, al nostre parer.

Promoció de la recerca sobre la seva obra

La descoberta i generació de nou coneixement sobre una persona que al llarg de la seva vida va desenvolupar una intensa activitat en una gran varietat d'àmbits, que es va relacionar amb una gran quantitat de persones igualment destacades, no només ha de ser possible, sinó que segurament és imprescindible si es vol conèixer amb més profunditat el temps que li va tocar viure. Fer recerca sobre la vida i l'obra de Maria Aurèlia Capmany és avui dia ben possible i, de fet, encara que no amb prou intensitat, s'està produint en espais tant de fora com de dins de la universitat.

La vinculació de la Maria Aurèlia amb la Universitat, no cal dir-ho, passa per diversos moments, des de la seva matrícula als estudis de Filosofia i Lletres als primers anys de la postguerra fins al pas per Tarragona, acompanyant Jaume Vidal, que havia guanyat una plaça per impartir lliçons de literatura catalana a la seu tarragonina de la Universitat de Barcelona. En Jaume, en la seva condició de professor, i també la Maria Aurèlia, van deixar empremta en les promocions d'estudiants de la universitat tarragonina, alguns dels quals, avui dia, professors de la Universitat Rovira i Virgili; però aquesta empremta s'estén també a professionals de la docència d'universitats d'arreu dels Països Catalans que la van poder llegir, però també conèixer, com ara a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent.

I és a la universitat (concretament a la Universitat Rovira i Virgili) on, de fet, la Maria Aurèlia i en Jaume decideixen llegar la seva biblioteca, documentació personal i altres objectes dignes de ser custodiats. Aprofito l'ocasió per expressar el meu reconeixement i agraïment al treball que els professionals de la Biblioteca de la Facultat de Lletres de la URV han realitzat a l'hora de catalogar, classificar i posar a disposició de la ciutadania a través de la xarxa tot el contingut del Llegat Vidal-Capmany.²

Comptem, per tant, amb les persones amb capacitat de donar impuls a la recerca, a través de publicacions, de direcció de treballs de final de carrera (com podem comprovar a la Jornada d'avui), fins i tot de direcció de tesis doctorals. També comptem amb recursos documentals degudament tractats i posats a disposició dels recercaires, i, per damunt de tot, comptem amb l'oportunitat de continuar descobrint una personalitat que difícilment ens l'acabarem. Cito dos exemples ben recents de descobertes relacionades amb la Maria Aurèlia i les seves relacions amb dues altres figures significades de les nostres lletres: d'una banda, l'epistolari entre l'autora i Odó Hurtado, intel·lectual exiliat a Mèxic, i del qual avui mateix Isabel Graña ens ha presentat un fragment; de l'altra, un esborrany d'una carta dirigida a la Maria Aurèlia escrit per Mercè Rodoreda, trobat per Rosa Villanueva, una estudiant que està preparant una tesi doctoral sobre la creadora de la Colometa.

Finalització de l'Obra completa

L'*Obra completa* de Maria Aurèlia Capmany consta de set volums publicats per l'editorial Columna entre el 1993 i el 2000, per encàrrec de la Diputació de Barcelona, i a cura de Guillem-Jordi Graells; i d'un volum vuitè, encara no publicat, que havia de recollir les principals contribucions de l'autora en diaris i revistes, a través dels seus articles.

Ara fa tretze anys vaig tenir l'oportunitat, en el marc d'un projecte de la Fundació Maria Aurèlia Capmany finançat amb un ajut de Caixa Catalunya, que pretenia la creació d'un catàleg informatitzat de tota l'obra de la Maria Aurèlia, capbussar-me a l'Arxiu Històric Municipal de la ciutat de Barcelona a la recerca (i fotocòpia) dels articles escrits per l'autora. La tasca, és clar, superava fins i tot les possibilitats d'un estudiant de Docu-

2 <http://www.urv.cat/crai/on-podeu-cercar/llegats-i-donatius/llegat_vidalcapmany.html>.

mentació com jo, ja que els articles en diaris i revistes es compten per centenars, de manera que va quedar inacabada. En efecte, la producció d'articles de Maria Aurèlia Capmany va ser abundant i continuada al llarg dels anys.

Les seves contribucions a *Ariel*, *Serra d'Or* (on va publicar 233 articles), *Presència*, *Oriflamma*, *Triunfo*, *Diario Femenino*, *Noticiero Universal*, *Mundo Diario*, *Avui* (amb 352 articles), *L'Hora de Catalunya*, *Canigó* (105 articles), *La Vanguardia*, *El Periódico de Catalunya*, *Diari de Barcelona* (152 articles publicats) o *Barcelona Metròpolis Mediterrània* —podríem continuar, la llista no és exhaustiva— sumen, pel cap baix, 1.363 articles, majoritàriament d'opinió i de crítica literària. Les temàtiques són també enormement diverses, si bé podem destacar alguns grans àmbits, com la literatura i el teatre, el feminisme, la pedagogia, viatges, el folklore i les festes populars, o la política.

En tot cas, pensem que tota aquesta contribució de Maria Aurèlia Capmany, inclassificable i malgrat tot coherent amb el seu pensament i valors que esmentàvem anteriorment, mereixen ser recollits i publicats en aquest darrer volum de l'obra (encara no) completa.

Recuperació de l'obra literària

Com ja he comentat anteriorment, tenim molt de camí per córrer en el camp de la recuperació de la seva obra literària, per tal de donar-li la visibilitat que entenem que mereixeria. Sobre l'obra de la Maria Aurèlia, així com de la necessitat de redescobrir-la i acostar-la a les noves generacions, n'han parlat avui persones amb profunds coneixements de les seves moltes vessants literàries (narrativa, teatre, assaig...), i, per tant, no m'hi estendré.

Només comentaré que entre les finalitats de l'Associació d'Amics i Amigues hi ha la promoció de la reedició d'obres rellevants de la seva bibliografia, una edició que necessàriament haurà de tenir present la realitat actual del mercat del llibre, amb tot el que això significa de diversitat de formats, de canals de distribució, de nous costums de lectura. La publicació digital oberta de textos inèdits o no fàcilment reeditables també és ben possible actualment.

També s'hi compta, entre els objectius principals de l'Associació, la promoció de la representació d'obres teatrals, en formats diversos. L'horitzó del 2018 i la celebració del centenari del seu naixement hauria de ser

una bona excusa per fer realitat la representació d'alguna obra destacada, per exemple al Teatre Nacional de Catalunya, una possibilitat amb la qual ja s'està treballant.

Com a conclusió, penso que incrementar i fer més sòlida i la presència, avui irregular, del llegat de Maria Aurèlia Capmany a la nostra societat és ben possible, i dependrà de l'encert en les estratègies que, en els diversos àmbits, adoptem tots aquells que ens vulguem sumar a les finalitats de preservar-ne la memòria, promoure'n la descoberta i recuperar-ne l'obra.

MARIA AURÈLIA CAPMANY, TEMPS I HISTÒRIA

Àlex Broch
Crític literari

I

Si he de fer una breu intervenció en aquesta taula rodona sobre l'obra literària de Maria Aurèlia Capmany, voldria fer-ho i centrar-me en les dominants que sempre m'ha semblat que expliquen molt de l'autora, de la seva obra i, sobretot, de com Maria Aurèlia Capmany acara el fet creatiu i la literatura. En darrer terme, un intent d'assenyalar la funció i finalitat que Capmany segueix per construir la seva obra. No és la seva, és clar, una obra innocent, sinó del tot intencionada i amb una clara voluntat de confrontar idees. Unes idees l'evolució i confrontació de les quals expliquen la marxa del món, almenys a partir de la Revolució Francesa i el que en podem dir el món contemporani. El món que neix en el segle XVIII amb la Il·lustració i que arriba al mateix temps biogràfic de l'autora. És la dualitat entre reacció i progrés que al llarg dels dos segles anteriors prenen denominacions polítiques diverses però que expliquen dues actituds oposades davant la marxa i el procés històric. Per tant, moltes de les principals obres de Maria Aurèlia Capmany són peces que expliquen, descriuen o il·luminen aquest tauler on es juga el present i el futur de la societat on viu l'autora. Si voleu i com a síntesi, podríem dir que la seva obra és i mostra la confrontació d'un debat ideològic en un temps concret per explicar la marxa de la història. Aquest és un substrat que mou la seva escriptura i que ens sembla possible establir-ho i dir-ho a partir de la definició, comportament i actitud de molts dels principals personatges creats per Maria Aurèlia Capmany, personatges literaris perquè estem parlant, en primer lloc i com és obvi, d'una obra literària de creació que en la novel·la i el teatre troba la forma i els principals eixos dins dels quals es construeix el que acabem de dir.

II

Lògicament l'obra, i en aquest cas la novel·la i la narrativa, de Maria Aurèlia Capmany té un procés de formació, un recorregut, unes variants però també un centre. Tot es pot descriure i explicar. I és del tot encertat dir que bona part de les seves novel·les construeixen un «retrat crític de la burgesia catalana». Però atès el format d'aquesta intervenció només puc referir-me a aquest centre, el que pot ser aquesta idea matriu que he explicat a l'apartat anterior i que pot ser entès com una síntesi d'obra.

He parlat dels seus personatges com a arquetipus, personatges que són exemplificadors d'una actitud que defineix i explica una idea. Les idees en debat i confrontació són de signe divers i responen a un vector considerat positiu i a un vector negatiu. D'aquesta confrontació —que és l'argument i el que expliquen les novel·les— en sortirà un guanyador i un perdedor, una ideologia o actitud guanyadora i una ideologia o actitud perdedora. En aquest sentit, dues observacions importants per fer. La primera és que la maduresa ideològica i feminista de la Capmany no la fa caure en el fàcil estereotip, vist, llegit i persistent en textos de reivindicació feminista d'altres autores, de l'equivalència fàcil i simple d'home = negatiu i dona = positiu. És el millor que es pot dir a favor per tal que el feminisme sigui útil, real i del tot convincent i efectiu en la defensa dels seus plantejaments. En aquest sentit, cal dir que dins la narrativa de l'autora trobem tant personatges masculins que exemplifiquen la idea de progrés com personatges femenins que exemplifiquen la idea conservadora o regressiva. És el respecte al principi de realitat. La segona reflexió per fer és la fidelitat al principi de temps, de temps històric. Volem dir que Capmany, en escriure les seves novel·les —a les quals ara ens referirem— i plantejar la confrontació d'un debat ideològic o d'idees, respecta i situa aquest debat en el seu context històric i guanya o perd qui realment i històricament va guanyar o perdre quan es va produir aquesta confrontació en el passat. Són escrites amb la voluntat de descriure, interpretar i explicar els fets. En canvi, quan és present i pot influir en la marxa del futur la mirada positiva està a favor del personatge de progrés i la negativa del personatge que representa l'actitud regressiva. Són escrites amb la voluntat de descriure, interpretar i intervenir en els fets.

Hi ha dues novel·les que exemplifiquen i són el testimoni que ens permet fonamentar tot el que diem. Són *Un lloc entre els morts* (1967) i *Lo color més blau* (1982).

A *Un lloc entre els morts* Capmany construeix un personatge masculí, Jeroni de Campdepadrós, emblema d'una ideologia, el liberalisme, confrontat a la seva dona, Carolina, identificada amb els principis del conservadorisme o absolutisme. Jeroni Oleguer Campdepadrós i Jansana neix, significativament, el 1789, amb la Revolució Francesa, i mor el 1821. És un poeta preromàntic, i un personatge heterodox, incòmode amb la seva classe social, a la qual s'enfrontarà mentre adoptarà progressivament, com correspon al seu temps històric, les idees liberals i afrancesades. Actitud que l'enfrontarà a la família i a la seva dona, Carolina, clarament un oponent humà i ideològic del marit. Ella representa tot el que identifica la burgesia del segle XIX: ordre social, interessos de classe, moral establerta. La posició que identifica i confronta cadascun dels dos personatges és el debat ideològic —liberalisme/absolutisme— que defineix aquesta etapa històrica de començaments del s. XIX. Mort Jeroni Campdepadrós, ella crema les memòries del marit, acció que es converteix en un clar signe i pren la voluntat de destruir una ideologia, el que representa i la seva possible continuïtat i propagació. En darrer terme, en destruir les memòries, mata i esborra, simbòlicament, el pensament progressista que representa Jeroni Campdepadrós.

Quant a *Lo color més blau*, l'autora acara un problema real, un debat present a la societat catalana de postguerra i que pertany a la seva biografia. L'acara i hi dóna resposta. Després de la Guerra Civil calia emprendre el camí de l'exili o quedar-se i lluitar des de dins? Cert que per a les persones significades que podien témer per la seva vida l'elecció no tenia dubte. Però també va haver-hi un exili polític i Campmany confronta els resultats d'unes evolucions biogràfiques i ideològiques i inverteix el resultat previsible amb el que cal considerar com una aposta i reconeixement a tots aquells que es varen quedar al país i s'enfrontaren humanament i políticament al franquisme. Qui havia de representar el progrés i les idees avançades acaba representant la regressió i qui havia de ser esclau de la dictadura acaba revoltant-se i afirmant un esperit de lluita i combat. En aquest cas, els dos personatges són femenins i una i altra representen el vector positiu i el vector negatiu en una prova i exemple més de com Capmany tracta de manera oberta la qüestió de gènere.

Lo color més blau és una novel·la epistolar que utilitza la tècnica del contrapunt per anar construint la psicologia i biografia de dos personatges femenins, Victòria Oliver i Dèlia Marçet, amigues, la primera filla de la burgesia benestant que es queda després de la Guerra Civil, la segona

filla de refugiats polítics que marxa a l'exterior. Aquests condicionants i determinants, interior i exili, podria fer preveure unes formes de vida diferents, sotmesa, claudicant o acrítica en el primer cas —Victòria— o lliure, independent i crítica en el segon —Dèlia. Quan al maig de 1968 les dues amigues es retroben a París, constaten la distància que les separa. Una distància que, en termes de valor i ètica, situa cada personatge en la línia oposada al seu inici, la seva previsible evolució social i, fins i tot, nacional. És una evolució que, en el cas de Victòria Oliver, va de la ingenuïtat d'una filla de la burgesia benestant a la maduresa humana passant per la revolta individual contra l'esquema social i familiar, mentre que en el cas de Dèlia Marcet va de la problemàtica d'un exili ideològic —filla de refugiats comunistes— a l'establiment d'un matrimoni burgès que comporta la ruptura voluntària amb el seu passat i la causa que motivà el seu exili. En el primer cas hi ha un destí que, venint d'una actitud individual, assumeix el fet col·lectiu. En el segon hi ha un procés que, partint de les conseqüències d'una solidaritat col·lectiva, evoluciona cap a un destí exclusivament individual. Victòria Oliver és un personatge humanament jove, que es projecta al futur. Dèlia Marcet és el personatge que es replega, sense projecció.

Podem considerar que les dues novel·les presentades són exemplars i significatives del que pretenem analitzar en aquest text. Presenten un temps històric que abasta quasi dos segles, que s'inicia en el tombant del XVIII al XIX, i es tanca en el temps de l'autora, i més exactament entorn de 1968. Hi ha un debat d'idees que queden contextualitzades en el seu temps i mostren com a l'Estat espanyol l'absolutisme s'imposà durant bona part del XIX al liberalisme. És una confrontació ideològica que acaba, al llarg dels anys, en una guerra civil. La segona novel·la mostra l'evolució dels fills/filles de la guerra i la seva actitud a les primeres dècades de la postguerra amb el que es pot considerar una clara i decidida aposta a favor del compromís social i polític d'un personatge, de nom Victòria, que mira al futur.

III

L'obra dramàtica de Maria Aurèlia Capmany també és diversa i amb registres que van del teatre històric i polític al teatre de cabaret amb intenció social i crítica. En la coordenada del text i proposta que presentem avui ens volem centrar en el teatre històric i polític per dir que, sense menyste-

nir aquesta conceptualització, potser fóra millor, per les característiques formals i intencionals que té, parlar de teatre document, concepte més acotat, més que no pas de teatre polític, concepte més obert. El teatre document sempre és més respectuós amb la dada històrica que el polític, que pot ser més deutor de les ideologies en joc. Amb tot, com sempre, el teatre document també comporta una presa de posició davant l'ús i utilització del document base de la dramatització.

Que la mirada històrica i nacional és present en el teatre de Capmany ho exemplifica una obra com *Lombra de l'escorpí*, que s'estrenà l'any 1971 al festival de Sitges i es publicà el 1974, on rememora el tema de la croada contra els albigesos i la derrota de Muret i de la mort del rei Pere. I ho fa construint uns personatges de ficció a través dels quals es personifica el drama històric i es planteja tota una sèrie de situacions i valors que giren entorn de les conseqüències de la desfeta i que transcendeixen el seu moment històric com és la pèrdua de les llibertats nacionals.

És un exemple clar de com la història i la consciència històrica és present en el teatre de Capmany. Però amb la voluntat de lligar i establir un millor paral·lelisme en les dues novel·les abans esmentades, que acoten el temps històric en un espai més reduït, volem introduir, també, la referència a dues obres de teatre que es poden conceptualitzar com a teatre document, tot i que amb algunes precisions prèvies que cal fer. En tot cas, com a teatre, les obres són més corals i la confrontació de classes més evidents fins arribar a l'assassinat polític com és el cas de Layret. Les dues obres són *Vent de garbí i una mica de por* (1965) i *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya* (1970).

Cal precisar, abans, per si fos necessari, que el teatre document es fonamenta en el document històric. No inventa, ni suggereix, ni ficcionalitza cap realitat observable, sinó que descriu i presenta els documents que informen i clarifiquen el fet històric que es dramatitza. Com el teatre èpic, el teatre document té un origen germànic i l'eix central del seu desenvolupament a Europa són els anys seixanta. Capmany està a l'origen del teatre document dins la dramaturgia catalana i també escriu l'obra més emblemàtica, celebrada i més formalment ortodoxa del que és o ha de ser el teatre document.

L'any 1965, i per celebrar els cinc anys de la creació i formació de l'EA-DAG, Ricard Salvat demanà una obra a Maria Aurèlia Capmany per commemorar l'aniversari de l'escola. Capmany, a la seva *Obra completa*, recorda la utilització del que, en la dramaturgia nord-americana, es coneix com

a Living Newspapers, testimonis i documents d'informació i època que contextualitzen i situen l'acció dramàtica. Els documents ajuden a situar el temps històric de l'acció però no la determinen, com ho fa el veritable teatre document, ni l'expliquen. Per això cal considerar *Vent de garbí i una mica de por* com una obertura d'aquest tipus de teatre que tindrà la seva manifestació més clara i radicalment formal a *Preguntes i respostes...*

Vent de garbí i una mica de por s'estructura entorn de tres actes l'acció dels quals, d'una manera temporalment regressiva, de present a passat, passa i es desenvolupa a Cadaqués, a l'estiu de 1968; a Sitges, a l'estiu de 1936, més exactament el 17 de juliol, i a Caldetes, a l'estiu de 1909. Tres llocs representatius de l'estiueig de la burgesia catalana en tres moments històrics diferents. En cada un dels tres moments uns personatges (noia, home), com a narradors i amb un diari a la mà, llegint notícies o a través del diàleg, presenten fets històrics de cada moment. Però tota aquesta contextualització històrica està en funció d'una altra intencionalitat crítica o política molt clara: denunciar la vida i l'ociositat de la burgesia catalana en temps d'estiu. Així l'obra mostra la inacció o irresponsabilitat històrica d'aquest grup social en tres dates històriques assenyalades i que, per això, han estat escollides: el 1968, any del Maig francès; el 1936, inici de la Guerra Civil, i el 1909, l'any de la Setmana Tràgica. En tot cas, la resposta i actitud al final de cada un dels tres actes sempre és la mateixa i les joves parelles d'aquesta burgesia benestant, tancades en el seu estiu i en el seu món, viuen, es diverteixen i «segueixen ballant».

Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya, o més popularment coneguda com *Layret*, és l'obra més representativa i important del teatre document català. S'estrenà el 21 de novembre de 1970, als Amics de les Arts de Terrassa, amb direcció de Josep Anton Codina. La primera edició de l'obra fou clandestina i es publicà a les Edicions Catalanes de París, l'any 1971.

En complir-se els cinquanta anys de l'assassinat de Layret, Josep Anton Codina rebé l'encàrrec de commemorar amb l'estrena d'una obra l'esdeveniment. Aquest ho parlà amb Maria Aurèlia Capmany. Xavier Romeu es responsabilitza —l'obra és signada per tots dos— de la recerca documental i Capmany redacta el text. L'obra, tal com el títol assenyalava, havia de proposar prou arguments i informacions per aclarir i descobrir els motius i saber qui fou l'instigador o instigadors de la mort de Layret. Preguntes i respostes creuades entorn d'una taula per gent del tot anònima que prenent i transformant-se en personalitats diferents, i seguint les dades his-

tòriques sabudes, van descabdellant tot el procés. La mà executora foren els pistolers del Sindicat Lliure la nit del 30 de novembre de 1927 quan sortia de casa seva, al carrer de Balmes, per negociar la llibertat de Lluís Companys. Uns pistolers a sou darrere dels quals hi havia les forces i els representants governamentals, amb la figura del general Martínez Anido al capdavant, i de la patronal que impulsaren la creació del sindicat.

IV

Si les novel·les són obres de ficció, el teatre document, justament, respecta la realitat dels fets. Per tant, acara i reconstrueix un fet històric. En el cas de Layret, un advocat sindicalista o dels obrers catalans assassinat per la patronal amb cobertura i protecció del poder militar local.

Les quatre obres que hem presentat són o poden ser una bona síntesi d'un eix central o dominant en la literatura de l'autora. Les novel·les presenten un debat d'idees on els personatges són arquetipus que representen els dos pols de la confrontació ideològica. Quant al teatre, emmarca un temps històric, el segle xx, en què la burgesia ja ha assolit una forma i un comportament de classe. A *Vent de garbí i una mica de por* els representants de la classe, i els seus joves cadells, viuen al marge i desinteressats dels esdeveniments i tensions històriques del seu moment, la qual cosa ja denota una actitud de passivitat. Per contra, a *Preguntes i respostes...* la bel·ligerància és total fins arribar a l'assassinat polític. Es viu una confrontació de classes en la Barcelona dels anys vint i la patronal actua contra l'obrerisme. Són les dues cares d'un comportament de classe: passivitat davant els conflictes socials o violència en defensa dels interessos propis. És difícil no imaginar que Maria Aurèlia Capmany amb aquestes dues obres teatrals construeix una radiografia de la part obscura de la burgesia catalana del segle xx. I també és difícil no veure que tant a *Lo color més blau* com a *Vent de garbí i una mica de por*, novel·la i teatre, el cicle o el temps històric que fa de frontera temporal de l'acció de les dues obres és el maig de 1968. Sens dubte, una de les darreres convulsions d'època que va viure Maria Aurèlia Capmany i que incorpora com a temps i història de la seva biografia i obra creativa.

MARIA AURÈLIA CAPMANY, LITERATURA I FEMINISME

Maria Font
Filòloga. URV

Bona tarda a tothom i moltes gràcies per haver-me convidat a participar en una taula rodona en aquesta jornada dedicada a Maria Aurèlia Capmany. He de dir que em fa especial il·lusió perquè és la primera vegada que participo en un acte d'aquest tipus i no hi ha res millor que fer-ho a casa. Us parlaré de la meva experiència descobrint la Maria Aurèlia, per quin motiu vaig decidir centrar el meu treball final de grau en ella i resumiré alguns dels temes que vaig analitzar.

Durant un estiu dels meus anys a la Universitat, vaig obtenir una beca per col·laborar amb la biblioteca de la URV. Per casualitat, vaig tenir la sort de poder estar en contacte directe amb molts dels documents que es troben al Llegat Vidal-Capmany. Va ser d'aquesta manera com vaig arribar als documents de la nostra escriptora i vaig començar a interessar-me per la seva obra.

Després d'això, una de les assignatures que vaig cursar a la universitat tractava les obres literàries escrites per dones i la manera com intentaven fer canviar la societat a través de la seva literatura. Aquest va ser un dels punts que més em va portar a interessar-me per l'obra de Capmany, ja que sempre he cregut que l'obra literària no només és escrita per ser bella per si mateixa, sinó que aporta un punt de progrés en la societat, una petita part de l'escriptor o escriptora que pretén millorar el món en què vivim. La literatura ha estat i és un motor de canvi: una eina de transformació social capaç de remoure els lectors i fer-los vibrar. L'obra de Capmany tenia una finalitat clara i, encara avui en dia, és ben vigent el seu objectiu transformador.

El moviment feminista de seguida influeix la Maria Aurèlia. Com sabeu, és un corrent que està guiat pel valor de la igualtat i que parteix de la base que les dones patim un tractament desigual que ens condueix a la subordinació al gènere masculí. Per tant, és un moviment que promou la

reflexió de l'estructura social i la validesa dels valors que la conformen, intentant que la societat millori i progressi.

En aquest context, és molt important que tinguem en compte l'obra de Simone de Beauvoir que assumeix un pas més i defensa que no naixem homes o dones com a tals, sinó que som educats de manera diferent segons les convencions socials establertes per la societat. Beauvoir defensa, doncs, la necessitat que l'ésser humà havia de ser educat de la mateixa manera i com a iguals. Això col·locava la dona en el mateix esglaó que l'home i eliminava totes les diferències promogudes anteriorment. Per què parlo, ara, de Simone de Beauvoir? Perquè és una de les filòsofes que més influeix Capmany i que marca una manera de fer i, sobretot, d'escriure. Podríem dir, doncs, que la filòsofa francesa ajuda a l'escriptora catalana a crear una obra literària combativa.

Aquesta obra combativa de la Maria Aurèlia pren obres assagístiques i literàries. En el meu cas em centraré només en les de caràcter literari. L'escriptora se situa en un feminisme de la igualtat, que defensa la integració de les dones a la societat com a iguals als homes. És per això que la lluita ha de ser conjunta entre homes i dones per assolir la igualtat entre gèneres.

El meu treball es basa en tres de les obres literàries de la nostra escriptora: *Feliçment, jo sóc una dona*, *Quim-Quima* i *Lo color més blau*. Hi ha diferents punts de vista a partir dels quals analitzar el feminisme dins de l'obra de Capmany. En el meu treball vaig centrar-me en la imatge femenina en oposició a la imatge masculina; el matrimoni i el divorci, en què hi ha una clara diferenciació entre la maternitat i la dona emancipada, i, finalment, la dona feminista activista. M'agradaria fer-vos un breu resum de què vaig descobrir en aquests punts que vaig analitzar.

De les tres novel·les en què em vaig centrar, *Quim-Quima* és la que més em va servir per observar les característiques diferenciades donades als homes i a les dones. Seguint l'*Orlando* de l'anglesa Virgínia Woolf, Capmany crea un personatge literari capaç de canviar de sexe. Això proporciona a aquest personatge la capacitat de sentir en primera persona les diferències que hi ha pel motiu de ser home o dona. És molt interessant veure en la novel·la de quina manera es va sentint aquest personatge i els pensaments interiors que té. Quan és Quim, no pot plorar, ha de reprimir aquesta necessitat que sent perquè només les dones poden mostrar debilitat als altres, si tenim en compte que, tradicionalment, s'ha entès el fet de plorar com una mostra de debilitat. Un altre punt molt important en aquest context és la sensació d'aquest personatge quan passa a ser dona

perquè sent que deixa de ser important. En un ambient bèl·lic, reservat sempre als homes, aconsegueixen guanyar fama i honor a través de les seves gestes en la batalla. Això ens demostra que els homes tenien reservat l'àmbit de poder i, en canvi, per a les dones només hi havia l'àmbit domèstic, sense gaires responsabilitats més enllà de la llar. Amb això, els homes són definits pel que són i pel que fan i, en canvi, les dones són definides per la seva bellesa i la seva figura.

El matrimoni és un dels aspectes que subjecta les dones als homes. L'home sempre està per sobre de la dona en aquest cas i, així, són tractades com a objectes. Capmany, en les seves obres, ens demostra que aquesta dependència és transmesa per la societat, per les normes culturals establertes i que no hi ha cap norma biològica que ho fonamenti. La manera que tenen els personatges femenins de Capmany de deslliurar-se d'aquest empresonament que suposa el matrimoni és el divorci. És cert que a l'època en què se situen les obres de Capmany el divorci estava mal vist, però, després de l'angoixa i la desesperació que senten aquestes dones, demostren que un cop se separen dels seus homes poden viure una vida amb més llibertat i felicitat. Capmany volia demostrar a les dones contemporànies que es mereixien un altre tipus de vida, i que havien de ser elles mateixes qui lluitessin per poder gaudir-ne.

Finalment, em falta parlar dels personatges femenins de Capmany que s'adhereixen al feminisme. A *Feliçment, jo sóc una dona* hi podem veure un feminisme de base burgesa. Capmany fa una forta crítica a aquest feminisme de fort arrelament religiós i que intenta frenar l'avenç social de les forces d'esquerra. És un feminisme, doncs, que no vol que el sindicalisme obrer avanci entre les dones i que pretén maquillar la realitat.

A *Lo color més blau*, un dels personatges femenins és capaç de canviar el seu pensament i experimentar un procés d'evolució psicològica. Comença amb un pensament més tradicional, en què creu que ha de dur una vida lligada al seu marit, però és capaç de prendre la decisió de divorciar-se'n i s'adona que pot portar una vida molt més plena, feliç i pròpia. És molt interessant, també, observar les diferències de pensament entre aquest personatge i la seva filla, ja que mostren que les circumstàncies històriques de cada moment ens influeixen enormement. La base per a tot aquest procés evolutiu parteix de l'educació rebuda. Com més educació, més possibilitats de canvi de pensament presenten i més ganes de llibertat i fer-se valdre per elles mateixes tenen.

Capmany pretenia educar les dones del seu temps amb la seva literatura. Si reflectia el que passava en aquella època i mostrava una altra forma de viure, les dones que la llegien podien experimentar una voluntat de canvi. En definitiva, Capmany volia, amb la seva obra, augmentar la consciència social i ajudar, d'aquesta manera, a regenerar la societat i transformar-la per fer-la millor. D'aleshores ençà, hem millorat molt i hi ha més igualtat, però no hem d'oblidar que encara ens queda molt de camí per recórrer i avançar per construir un món més just.

Per acabar, m'agradaria recordar que Maria Aurèlia Capmany va començar un camí per assolir la igualtat no només de les dones, sinó de les persones.

Resulta evident que aquesta igualtat absoluta no l'hem assolida per complet i el missatge de la seva obra l'hem de tenir present en les nostres petites accions de cada dia per poder construir junts un món millor del que tenim.

Encara ens queda molt per descobrir de l'obra de Capmany. És una obra que hem de tornar a posar en circulació i fer-la accessible a tothom, tenint sempre present que l'obra literària és escrita amb una finalitat clara de canvi.

MARIA AURÈLIA CAPMANY, UN BOSCO PER A VIURE-HI¹

Guillem-Jordi Graells
Escriptor i director teatral

En el programa de la Institució de les Lletres Catalanes «l'escriptor del mes», la inclusió de Maria Aurèlia Capmany era, tard o d'hora, inevitable. I no és gens estrany que hi hagi estat incorporada ben al començament d'aquesta experiència, que suposa una acció sistemàtica d'apropament directe dels autors al seu públic, el que ja tenen i el potencial. És evident que, per a l'eficàcia de la iniciativa, calia plantejar-se una alternança entre noms més i menys coneguts, produccions més i menys consolidades, difusió prèvia més i menys establerta, per tal que els uns siguin un suport indirecte dels altres i, en conjunt, donin una idea significativa de la varietat de la nostra literatura.

Dins aquest plantejament, la Maria-Aurèlia és indubtablement i *a priori* un atot de primera magnitud. No únicament és un nom àmpliament conegut, sinó que té al darrera una obra diversa i de dimensions considerables, que ha obtingut una difusió més que notable, atesos els paràmetres de la nostra vida literària. I encara caldria afegir la popularitat suplementària aconseguida amb altres activitats, paraliteràries o decididament extraliteràries. Tot i que, en el seu cas, és arriscat d'afirmar que alguna d'aquestes facetes seves no tingui, de prop o de lluny, res a veure amb la literatura.

Cal reconèixer, doncs, l'encert de la tria, perquè encara que pugui semblar que la Institució, en aquest cas, juga massa sobre segur també ho és que la seva presència, d'altra banda inexcusable, tindrà efectes balsàmics sobre el conjunt de l'experiència. Una altra cosa és que la tria sembli bé en determinats sectors, perfectament identificables, de militància política miop, d'escamoteig pseudoacadèmic crònic o de modernor ignorant

¹ Per desig explícit de l'autor incorporem aquí el seu article «Maria Aurèlia Capmany, un bosc per a viure-hi», *Serra d'Or*, núm. 363, març 1990, p. 12–17.

inevitable. Però ja se sap que som un país tan menut com envejós, on els tnyosos són un dels grups humans més estesos i triomfants.

Posat davant l'encàrrec de parlar d'ella —un encàrrec que òbviament em supera—, l'atenc per diverses raons: Per fúmer aquells que haurien estat encantats de rebutjar-lo, per un deute d'amistat que no he tingut gaires ocasions de correspondre i perquè crec, potser il·lusòriament, que en puc dir alguna cosa, encara que no sigui cap descoberta estrictament personal. Simptomàticament, però, em temo que algunes d'aquestes coses no s'han dit gaire sovint als papers públics. En part, per un problema de manca de generositat —la nostra deu ser la literatura més avara del món dels uns envers els altres—, i en part, per una certa conspiració del silenci tan evident com pertinaçment negada pel seus protagonistes.

Tot un tarannà

La primera singularitat exemplarde la Capmany —perquè d'això es tracta, oi?, d'esbrinar les singularitats del cas— té a veure amb el seu tarannà. No m'agraden gaire les definicions que fan els diccionaris d'aquest terme, «manera de procedir», «caràcter d'una persona, manera d'ésser i d'obrar», o potser és que hauria d'usar-ne un altre, capteniment, potser, o demble. Més probablement, la generalització inevitable d'un diccionari no és fàcil que reculli amb precisió adient una «manera de fer» molt personal i no gens estesa. És qüestió de caràcter, és clar, però també d'actitud deliberada, que amb els anys s'ha sobreposat a la persona com una segona pell. I el tarannà de la Maria-Aurèlia és, a més de singular, tota una experiència, que han comprovat i comproven directament les persones que li són més properes i indirectament els receptors de la seva obra.

No és fàcil descriure'l. Podem dir que és una persona oberta, i és cert. Apassionada, i també. Penetrant, i és evident. Però cal afegir-hi un munt excessiu de matisos i d'aspectes: polèmica, arriscada, sincera, generosa, subtil, tossuda, abrandada, però potser també reservada, tímida, insegura, prudent. Una síntesi de tot això fa de mal concretar en un sol mot, i només els que la coneixen bé en tenen prou si dic que té un tarannà capmanyà, dels que ja no se'n troben.

Aquesta original complexitat és la que explica potser que, al llarg dels anys, s'hagi entès tant i tan bé amb gent tan oposada i diferent. La llista de les persones fascinades per ella, en graus de profunditat i de demostració

molt diversos, és tan quilomètrica com sorprenent, i inclou gent tan expansiva com la fauna teatral i poetes d'aïllament quasi malaltís, professors universitaris *ancien régime* i joves triomfadors que s'ho cruspeixen tot, feministes d'ordes d'estricta observança i estudiants tímids amb vocació d'esponja xucladora, recargolada carn de psiquiatre i vitalistes desfermats, vençuts —com tots els espècimens anteriors—, a les tantes de la matinada, pels vapors etílics i nicotínics, mentre ella, fresca com una rosa, continua-havent-se-les amb aquell passatge del *Tirant*, la recepta exacta de l'arròs brut o les distincions fenomenològiques husserlianes.

Perquè, de tota la seva obra, aquella que més generosament ha malbaratat la Capmany ha estat la composta en la seva faceta de *causeuse*. Només una ínfima part d'aquesta producció ha tingut un públic suficient per a immortalitzar-la. El gruix substancial ha tingut, com a molt, mitja dotzena escassa de consumidors, feliços mortals que han sortit de l'experiència, com deien abans, convenientment edificats. Per sort, aquest munífic despreniment s'ha estès també a les seves activitats més públiques i ortodoxes, allò que configura pròpiament la seva aportació literària, tan extensa com diversa i difícil d'abastar.

Un cefalòpode literari

Només si acceptem la hipòtesi que la Maria-Aurèlia pertany, literàriament parlant, a la classe dels cefalòpodes, ordre dels octòpodes, podem entendre la multiplicitat, la profusió i l'extensió de la seva producció literària. I encara, entenen les lletres en tots els seus dominis, que abracen els gèneres de ficció, els de no-ficció i els instrumentals. Apuntin: novel·la (amb diversos gèneres i subgèneres), conte, narració, prosa literària no de ficció (aquest curiós gènere definit per exclusió), literatura infantil, traducció, adaptació, teatre dramàtic, cabaret, teatre infantil, guió, article, crítica, assaig, estudi literari, estudi sociològic, estudi històric, memòries, autobiografia, epistolari, oratòria, i encara afegeixo l'etcètera, per si les mosques. Potser l'únic gènere explícitament evitat és la poesia, i encara això fóra discutible. Perquè la Capmany ha escrit força versos, encara que sigui amb funcions vehiculars, per al seu teatre i per dotar d'un *corpus* poètic mínim el seu inoblidable Jeroni Oleguer Campdepadrós. Aquesta multiplicitat esdevé atabaladora si hi afegim les altres activitat para- o extraliteràries de la

nostra autora: actriu, directora teatral, pedagoga, política, per no esmentar-ne d'altres, fruit de la necessitat de sobreviure en els anys més difícils.

No m'arrisco a fer una estimació, ni tan sols aproximativa, de l'embalum que suposa aquesta producció. D'altra banda, com caldria comptabilitzar-ho? En llibres? Insuficient en el seu cas, en què tant ha escrit o elaborat per als escenaris, la premsa, els mitjans audiovisuals, les conferències. Per pàgines, ratlles o paraules (com fan els anglosaxons)? És incalculable, i dubto que ella mateixa, si li passés pel cap una bestiesa semblant, en fos capaç. Però si no disposem d'una magnitud *objectiva* que ens permeti una primera avaluació del seu quefer literari, disposem d'altres dades que ens permeten apropar-nos a una idea: mig segle d'escriptura (any amunt, any avall) i prop de quaranta anys de presència llibresca. I una altra dada, també d'impossible precisió numèrica, la del nombre de receptors de la seva obra, que tanmateix podem afirmar sense temor a desmentiments que deu ser dels més considerables assolits per un autor català de la guerra ençà.

Perquè la Maria-Aurèlia ha estat i és una escriptora professional en tots els sentits de la paraula i des de molt abans que es guanyés les garrofes amb la remuneració monetària percebuda per la seva activitat. I això és fonamental en una literatura on actituds —del tot legítimes i respectables, ep!— com el resistencialisme, l'exquisidesa o l'afecció dominical han sovintejat aclaparadorament. Ella ha estat una escriptora de vocació inequívocament professional, gosaria dir que des del primer moment. O des de molt aviat. Una altra cosa és que li'n deixessin ser. La família, la censura franquista, els editors, els directors de diaris, els empresaris teatrals, les emissores de ràdio i televisió, el cinema i qui sigui. Però va acabar guanyant ella, al preu, naturalment, de ballar-la magra durant molt de temps, adquirint amb una gràcia extraordinària el vici d'endeutar-se i fent-se passar les ganes de moltes coses que, probablement, hauria aconseguit sense una dèria tan funesta com improductiva, per exemple si hagués estat una d'aquelles «donetes» que tant odia i estima. Em sembla que puc dir-ho tranquil·lament, perquè la Capmany mai no ha pensat passar factura al país per aquelles renúncies.

Aquesta professionalitat em sembla essencial perquè explica moltes coses. Segurament, els alts i baixos de la seva producció (i quin escriptor no els té, per motius menys peremptoris?). Però sobretot perquè és a la base de la seva disponibilitat absoluta davant l'ofici, que ha produït una trajectòria singular entre els membres de la seva generació. Sense oblidar les dosis de voluntarisme resistencial que també pugui haver-hi, em

sembla que la seva actitud professional explica que s'hagi embarcat repetidament en tantes aventures literàries i paral·leles, en terrenys que sovint li eren totalment desconeguts però que, per això mateix, esdevenien un repte que calia vèncer. I no cal dir que, gairebé sempre, se n'ha sortit rebé. I no dic sempre perquè no sembli que l'ensabono. Els exemples d'aquest gust pel risc són tan nombrosos com alligonadors.

Quan ja estava etiquetada com a novel·lista, un encàrrec la converteix en autora teatral. Però, a diferència d'altres que reberen encàrrecs semblants i no persistiren, a la Maria-Aurèlia això li obre un nou terreny d'activitat, que acaba desbordant l'àmbit de l'escriptura, per a convertir-se també en creadora de grups, actriu i directora. I quan en aquesta faceta ja semblava haver-ho fet tot, un nou suggeriment la llança a un terreny desconegut i més aviat malvist, el del cabaret. Però és indubtable que, des de menuda, l'han preocupada força menys que el comú dels mortals els respectes humans, el què diran, les opinions rutinàries i les conveniències. Amb risc d'equivocar-se, és clar —i val a dir que és una de les persones que s'ha equivocat amb més d'entusiasme d'aquest país—, però sense que, en adonar-se'n, això la fes més temorega del que era prudent.

Aquest llançament abrandat en el buit de noves experiències, propostes o possibilitats, encara no l'ha abandonat. En una edat en què les senyores com Déu mana consideren que ja han fet atots, la Maria-Aurèlia s'embranchava en una carrera política que molts van creure que seria la seva tomba com a escriptora i poc menys que un signe de demència senil. Més enllà de les discrepàncies que pugui tenir amb aquesta activitat seva —que són nombroses i profundes—, cal reconèixer que ha sabut, una vegada més, sorprendre tothom. La seva no ha estat, almenys fins ara, una presència simbòlica, senatorial, sinó que ha bregat a primera fila en els mítings, en els càrrecs representatius que li han donat les urnes i en les tasques d'administració pública que se n'han derivat. I de tomba, res. Després d'un primer silenci —que tants consideraven definitiu— han tornat a sortir llibres, articles, conferències. L'escriptora que acaba imposant-se.

Per als qui es pensin que a la seva respectable edat actual —com que mai no l'ha amagada, ja puc dir que l'agost en farà setanta-dos—, i després d'haver tingut problemes de salut que l'han feta passar pel quiròfan i l'han convertida a contracor en no fumadora, la Capmany repapieja o pensa retirar-se discretament, cal dir-los que estan molt equivocats. Amb les limitacions que sigui, la trobareu cada matí al seu despatx municipal, s'ha embrancat en l'aventura de canviar de pis i esdevenir veïna de la plaça Re-

ial, va i ve de Barcelona a Tarragona i Mallorca sobretot, i una mica pertot, i sembla disposada a donar molta guerra encara, en tots els seus aspectes, activitats i interessos. I això, senyores i senyors, molesta, i molt, algunes persones. De fet, la Maria-Aurèlia, sense proposar-s'ho, ha molestat els nostres mandarins tota la vida.

Passeig per un bosc mediterrani

Alguns maliciosos, a hores d'ara, deuen dir: «Mira, aquest, com s'escapa de parlar de la seva obra.» Van molt errats. Però abans de fer-ho, vull constatar una realitat flagrant: Si repassem els manuals d'història de la literatura, els reculls crítics, les pàgines de les revistes, comprovarem que la Maria-Aurèlia no ha tingut gaire fortuna. Com molts companys de la seva generació, d'altra banda (un cas esgarriós: Pedrolo). Això té moltes explicacions: per als uns, és una autora inclassificable i perdedora, que els desmunta continuament la tècnica dels calaixets on tenir-ho tot ben ordenat i etiquetat. Per a d'altres, és una autora perillosa, dissolvent, poc menys que pervertidora de menors, dones i altres criatures dèbils mentals. Per a d'altres encara, escriu massa, no s'hi fixa prou, ha llegit en excés i és una descordada. En aquest país, la crítica i la història literàries (ho sé de molt bona tinta) han estat i són una sagristia benpensant —fins i tot quan es creien marxistes—, resclosida, farcida d'eunucs i d'envegetes i cau de l'autoodi més virulent.

Cal reconèixer que endinsar-se amb afanys botànic-descriptius en la producció literària de la Capmany no és tasca fàcil. Jo la compararia a un bosc mediterrani de mitja muntanya, amb la seva profusió d'espècies, amb el desordre que una naturalesa poc domesticada —perquè els rendiments són escassos— ha consolidat secularment. Quina diferència amb aquells boscos alpins o nòrdics, amb aquelles interminables successions homogènies de coníferes! En el bosc mediterrani d'alçada mitjana —posem uns 600 metres— hi trobem alzines i roures, pins roigs, arboços, aladerns, blades, càdec, servers, avellaners, arços, boixos, ginebres. I una profusió semblant d'arbustos, lianes, herbes d'olor, bolets de tardor i de primavera. Quan està abandonat de la mà de l'home, que és gairebé sempre, els esbarzers, les argelagues i les vidalbes en dificulten l'accés fins a fer-lo intransitable sense un bon podall i moltes ganes de suar. Però des de fora, només a vol d'ocell som capaços de copsar-ne tota la varietat i els detalls. I

aquí, conclòs el símil botànic, hi ha la principal dificultat en l'anàlisi d'una producció literària tan vasta, dilatada en el temps, evolutiva i carregada de referents com ho és la de la nostra autora.

Si agafem la seva narrativa, el gènere de més constant dedicació i on els canvis són més perceptibles i extraordinaris, ens adonem d'unes constants extrapolables a tota la seva creació: l'adequació a les necessitats de la tria temàtica, la sàvia incorporació de models i influències, l'autonomia del producte en relació amb l'obra anterior, la curiositat insaciada de les noves formes, sempre en els paràmetres d'una tradició narrativa molt concreta, integrada per capes successives de sedimentació, força difícils d'establir per la diversitat i el nombre. És molt arriscat citar noms, perquè no són igualment vàlids per a totes les èpoques i obres, tot i que mai no hagin estat abandonats del tot. Els existencialistes, és clar, però també Colette. Els realistes italians, però al costat —o abans, cronològicament— de la Woolf. Potser Dashiell Hammett, però amb molta menys transcendència que Narcís Oller, Dolors Monserdà, Puig i Ferrer. I no totes aquestes influències ho són per assimilació, també hi ha les que funcionen com a reactiu o catalitzador. D'altra banda, restringir la llista als narradors és absurd, quan és evident que, en un aspecte o altre, poden haver estat més decisius Verdaguier o Brecht, Bergson o les rondalles.

Des de *Necessitem morir* (1947-48, editada el 1952) fins a *El cap de sant Jordi* (1988) hi ha quaranta anys de distància i una quinzena de novel·les de gèneres i intencions molt diversos. Podríem assenyalar bàsicament tres etapes en aquesta producció. La primera, des de *Necessitem morir* fins a *La pluja als vidres* (1963), que, a més, és la reescriptura d'*El cel no és transparent*, que havia guanyat el Premi Joanot Martorell el 1948 i no pogué editar-se al seu moment per problemes de censura. Aquesta etapa, la més copiosa, també correspon a la de l'evolució més accentuada i gradual, des de l'intimisme líric inicial, amb l'obsessió per recuperar el temps, la memòria, la realitat que fuig, fins a una actitud més objectiva —igualmente apassionada, però— i als primers intents de fabulació estranya al món més personal de l'autora. A la primera manera de fer pertanyerien les novel·les que marquen l'extrem d'aquesta etapa i *L'altra ciutat* (1955), *Betúlia* (1956) i *Tana o la felicitat* (1956), que culmina amb *El gust de la pols* (1962), conclusió i obertura alhora a unes noves perspectives. Però paral·lelament l'autora explora vies completament distintes, en la línia de l'objectivitat i la fabulació, a *Ara* (1958) i *Traduït de l'americà* (1959).

La segona etapa arrenca d'aquests dos pols, amb un síntesi que suposa, a més, un avenç substancial i dona les mostres més madures i reeixides de la seva novel·lística: *Un lloc entre els morts* (1967), *Feliçment, jo sóc una dona* (1969) i *El jaqué de la democràcia* (1972) en to major, i *Vitrines d'Amsterdam* (1970) i *Quim/Quima* (1971) en un to suposadament menor. La novetat substancial d'aquesta etapa és l'ampliació del «temps històric» personal a una dimensió més explícitament col·lectiva, i alhora la depuració dels registres narratius, l'assimilació d'estructures formals més complexes i riques, i un joc constant de complexitats i referents implícits. No són, però, novel·les «iguals», ni tan sols de la mateixa corda, sinó peces d'un engranatge que es diversifica en un joc de pinyons de bicicleta, que permeten córrer a diferents velocitats segons les anfractuositats del terreny narratiu.

La tercera etapa, la més recent, s'inicia amb la reescriptura d'un altre títol anterior, *Ves-te'n ianqui! o, si voleu, traduït de l'americà* (1979), i continua, i per ara no acaba, amb *Lo color més blau* (1982) i *El cap de sant Jordi* (1988), a més d'incloure la novel·la juvenil *El malefici de la reina d'Hongria* (1981) i la revisió de la seva narrativa curta anterior, en els volums *Coses i noses* (1980) i *Àngela i els vuit mil policies* (1981), que inclou també una de les millors narracions de la Capmany, «Nummius Dexter Optatus, Papa de Roma (308-210)». Retrobem en aquest període l'oscil·lació entre pols diversos, cada cop més distingits, ja perceptibles en la seva primera etapa i desenvolupats en la segona. Intimitat, temps, memòria, però també història, fabulació i aventura exterior. La complexitat i la tensió entre aquests extrems consoliden definitivament un ofici que, si bé és difícil que inclogui futures sorpreses radicals, ofereix en canvi unes peces d'una inequívoca solidesa, allò que, sovint com a desqualificació, és despatxat amb la fàcil etiqueta de «maduresa», quan s'entén com a producció residual o reiterativa.

L'acostament a la història col·lectiva de la segona etapa té un paral·lel en l'escriptura de les dues *Pedra de toc* (1970 i 1974), on la Maria-Aurèlia acumula, en el desordre que li provoquen fets rigorosament contemporanis, evocacions i denúncies, autobiografia i crítica. Aquest mateix plantejament anticonvencional és reprès quinze anys després en iniciar la sèrie dels seus records personals, a *Mala memòria* (1987) i *Això era i no era* (1989), que defuig l'evocació sistemàtica i cronològica per abraçar un tractament més lliure, provocat pels estímuls del moment en què ho escriu. Fins i tot a l'hora de fer balanç, la Capmany no sap estar-se de polemitzar, intervenir, anatemitzar o ironitzar sobre el seu entorn immediat.

Si ens acarem a la seva producció dramàtica, la trajectòria té relativament poc a veure amb el paral·lel narratiu. Segurament perquè, en aquest aspecte, ha volgut dependre sempre de les necessitats i demandes de la pràctica més que acumular una «obra personal», assumint el risc de fugacitat que això podia comportar. Potser en els seus inicis, a *Tu i l'hipòcrita* (1959) i *El desert dels dies* (1960), encara ens trobem davant del vessant teatral de la seva narrativa del moment, però progressivament, a partir de *Dos quarts de cinc* (1962) i *Vent de garbí i una mica de por* (1965), la seva obra teatral es desprèn d'aquests orígens i funciona autònomament, encara que hi són més perceptibles concomitàncies profundes. En aquesta darrera obra, i en *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya* (1971, escrita per Xavier Romeu), retrobem la preocupació per la història col·lectiva i per la recerca de noves formes. Una fusió d'aquests elements amb el psicologisme anterior, a *Lombra de l'escorpí* (1971) i a la seva pròpia adaptació teatral d'*Un lloc entre els morts* (1980). D'altra banda, el recurs als textos narratius s'estén també a obres alienes, sobretot el *Tirant*, primer en una versió «infantil», *Breu record de Tirant el Blanc* (1964), i després en una adaptació més extensa, *Tirant lo Blanc* (1970). I encara, el capítol dels seus textos per a cabaret, gràcies a la magnífica insistència de Josep-Anton Codina: *Dones, flors i pitànça* (1968), *Varietats-I* (1969, juntament amb Jaume Vidal Alcover), *La cultura de la coca-cola* (1969), *Cadascú el que és seu i robar el que es pugui* (1971) i *Botxirel·lo, botxirel·lo* (1974), amb uns textos mordaços i divertits, amb cançons, escenes i monòlegs que feien les delícies lúdiques i militants dels espectadors de la Cova.

Caldria parlar encara de la seva extensa producció periodística, dels seus assaigs i de les investigacions sociològiques i històriques, sobretot entorn del tema de la dona, de la biografia-lectura sobre *Salvador Espriu* (1972), i de tantes altres coses. Però ja he depassat els límits que se m'havien marcat i tampoc no he pretès fer un article erudit i exhaustiu (em sembla que es nota). Per sort per als seus amics, i sobretot per als seus lectors, l'obra de Maria-Aurèlia Capmany continua *in progress* i encara ha d'afegir noves peces al trencaclosques que he intentat descriure. Només m'agradaria haver aconseguit instigar el lector d'aquestes pàgines no gaire ordenades a passejar amb repòs i bon humor per les tresqueres sorprenents d'aquest entranyable bosc mediterrani.

MARIA AURÈLIA CAPMANY, PENDENT DE REDESCOBRIR

Isabel Graña

Espai Betúlia. Ajuntament de Badalona

La decisió de l'Ajuntament de Badalona de posar el nom d'Espai Betúlia a un equipament cultural dedicat a la paraula va acostar una altra vegada els badalonins a la figura de Maria Aurèlia Capmany. Una escriptora a la qual una gran part de la població encara pot recordar com a regidora de l'Ajuntament de Barcelona, i també de quan els nostres escriptors encara eren entrevistats llargament a les televisions públiques, perquè Capmany tingué sempre una ferma voluntat de presència pública, d'intervenir, de no quedar-se al marge. L'encàrrec que vam rebre, de l'aleshores cap de cultura de l'Ajuntament de Badalona, de donar forma i contingut al projecte, ens va obligar a pensar la manera d'explicar als ciutadans de Badalona per què es donava aquell nom al nou equipament. L'objectiu era fer-los participants del projecte i que se'n sentissin identificats, perquè al capdavall el nom de *Betúlia* cercava un referent identitari per a una ciutat que per circumstàncies històriques ben conegudes no en va sobrada. Immediatament es va imposar una recerca a l'arxiu municipal, i també una altra de més propera entre les persones de Badalona que havien conegut la Capmany. La sorpresa va ser l'entusiasme amb què els exalumnes de «la senyoreta Capmany» —com ells l'anomenen encara, malgrat tenir la majoria més de vuitanta anys!—, de l'escola d'ensenyament secundari Isaac Albéniz, van col·laborar amb nosaltres en la primera exposició de l'Espai Betúlia, que va ser pertinentment sobre la presència de Capmany a Badalona entre 1944 i 1956, així com el material fotogràfic i testimonial que hi van aportar. Gràcies a la seva col·laboració vam corregir un error historiogràfic, i és que sempre s'havia considerat que Capmany va exercir de docent a Badalona entre 1944 i 1954, però vam arribar a esclarir que no, que va efectuar un parèntesi d'un semestre durant el curs 1952-53, quan marxa becada per l'Institut Francès a París, i que en retornar continua donant classe a Badalona fins al curs 1955-56. Els darrers anys exercia paral·lelament la docència a l'Albé-

niz i a l'Isabel de Villena de Barcelona, i propiciava així l'intercanvi i una certa comunitat entre aquells alumnes de Badalona i Barcelona.

El primer que t'assalta quan entrevistes un exalumne de Capmany és la intensitat d'un record que hi perviu, en el cas concret de Badalona la il·lusió que els feia el nou equipament, i que dugués el nom d'aquella novel·la en què ells se sentien representats. Són capaços d'identificar diversos fragments de la novel·la i fer el salt a la vida real per explicar que aquell passatge és idèntic a un dia de classe en què van fer tal o qual cosa. Simplement confirmem allò que ja sabem, que l'escriptor es nodreix de la realitat més propera —la seva o la dels qui l'envolten— per tal de recrear el seu món narratiu. De tot plegat va sorgir l'exposició inaugural de l'equipament, «Maria Aurèlia Capmany des de Betúlia», a més d'una versió itinerant que es va passejar per la ciutat —i que encara es passeja per fora—; la reedició de la novel·la *Betúlia* (2010), i, com no podia ser d'una altra manera, l'enamorament d'uns quants cap a un personatge que passà per la ciutat amb voluntat d'intervenir i que sempre més mantingué una relació activa amb Badalona. Es podria dir que els badalonins han redescobert Maria Aurèlia Capmany a partir d'aquesta nova presència seva a la ciutat amb un equipament cultural que la recorda. L'experiència de Badalona, en el format més adient per a cada cas, és extrapolable a altres indrets, perquè encara que Capmany se sentia profundament barcelonina no va escatimar la seva acció a la resta del país, i la seva petjada resta esparsa al llarg del tot territori català, tant pel record hi va deixar com per l'empremta que el territori ha anat deixant en la seva literatura (Badalona, Barcelona, Tarragona, Palma, València, Constantí, el Mal Pas o Canet de Mar, per citar només alguns llocs).

Un dels grans interrogants que se'ns presenten en acostar-nos a la figura de Capmany és la manca de documentació que hi tenim sobre els seus primers anys d'activitat pedagògica, literària i teatral, que són els tres aspectes més destacats del desplegament de Capmany en aquesta època. La falta gairebé absoluta de documents d'aquests anys a l'Arxiu Vidal-Capmany deu respondre a diversos motius: d'una banda, a la poca cura que Capmany tingué dels seus papers i, de l'altra, als diversos trasllats d'habitatge, i encara desconeixem si caldria afegir algun factor més a aquest buit documental. El fet és que cal fer un esforç i anar a repescar la informació allà on sigui, entre les hemeroteques i els arxius de les persones que s'hi van relacionar, com ara Núria Picas, Manuel de Pedrolo, Espinàs o el cas més sorprenent d'Odó Hurtado, que des de l'exili mexicà mantingué una

intensa correspondència amb Capmany entre els anys 1957 i 1962. Podem gaudir d'un epistolari complet gràcies al caràcter endreçat i sistemàtic d'Hurtado, que conservava les cartes de Capmany i una còpia de les seves pròpies. Actualment és un epistolari en procés d'estudi i que ens aportarà informacions valuoses i ajudarà a configurar el perfil de tots dos escriptors. Són unes cartes llargues, fresques, plenes d'informació nova que ens permeten redibuixar el periple inicial de Capmany i el gran esforç que va fer per construir-se ella mateixa i guanyar-se un lloc en el món cultural de la postguerra. Sobretot són cartes que expliquen el món cultural català de l'època a una i altra banda de l'Atlàntic; són cartes, doncs, d'anada i tornada, que desvetllen des de les mancances més serioses fins a les xafarderies més tronades. Cartes on dos escriptors dialoguen d'igual a igual sobre la creació de les seves novel·les, la construcció dels personatges —amb especial atenció als personatges femenins—, les primeres obres de teatre de tots dos o els premis literaris. Un i altre es recomanen lectures i les comenten, i fins es fan mútuament de crítics literaris, una altra de les mancances de l'època que acusa Capmany amb acidesa.

Tot ens indica que, efectivament, Maria Aurèlia Capmany està pendent de redescobrir. Segurament la imatge pública dels darrers anys d'activitat politicocultural ens ha amagat una visió més polièdrica i atractiva de la intel·lectual més completa i única de la Catalunya del segle xx; no són paraules grandiloqüents, és una certesa constatable. No oblidéssim que Capmany entre els anys quaranta i seixanta forma part per mèrits propis d'un món cultural que aleshores era eminentment masculí, i amb tot se'n surt. Així que grates una mica per documentar-te sobre aquest moment tan gris de la història del nostre país, Maria Aurèlia Capmany apareix sempre en tots els projectes culturals més reeixits i interessants de l'època (projectes editorials, periodístics, premis literaris, pedagògics, teatrals, etc.), i en la majoria dels casos hi apareix com a única dona. La construcció que fa Capmany de la seva pròpia identitat partint gairebé de zero pel que fa als models femenins és admirable. I és una construcció que no només ateny la imatge de la intel·lectual que vol projectar, ho és també quant al seu projecte literari personal.

La faceta d'escriptora de Capmany és segurament la que queda més desdibuixada o oculta darrera de la Capmany activista, feminista i, en darrer terme, política. Això ha fet que ens passin per alt alguns dels condicionants amb els quals s'enfrontarà en els inicis de la seva carrera literària. Perquè si alguna cosa tenia voluntat de ser Capmany era escriptora. Ella es

definia sempre com a escriptora i defensava la seva professionalitat com a tal. Però quantes col·legues escriptores troba Capmany en actiu per compartir els inicis del seu periple literari?

La projecció que van assolir les escriptores dels anys vint i trenta (Maria Teresa Vernet, Aurora Bertrana, Elvira Augusta Lewi, Anna Murià, Maria Verger, Rosa Maria Arquimbau, Mercè Rodoreda, etc.) recula de manera rotunda amb l'Espanya nacionalcatòlica dels anys quaranta. Algunes seran simplement veus silenciades, altres marxen a l'exili, només Aurora Bertrana manté una certa continuïtat en la seva producció literària. Capmany ho viu de prop, en primera línia durant l'adolescència i la joventut, i es queda pràcticament sense referents. Encara que en realitat acaba adonant-se que sí que té un model narratiu vàlid entre les escriptores vives que han romàs a Catalunya, i que és també un model de dona forta en el qual ella se sent representada, Víctor Català/Caterina Albert. Especialment significatiu és el record que deixa plasmat en una carta a Odó Hurtado l'1 de juliol de 1960:

El dia de Sant Pere vam anar a veure la Víctor Català per oferir-li l'homenatge dels Set pecats capitals. No ho troba bonic, que els lletraferits catalans li oferim Els set pecats capitals? A mi em va tocar la mandra. Jo no havia vist mai la Víctor Català i em va fer una impressió extraordinària. Al costat d'unes patums que li endossaven uns discursos monstruosos, ella deia paraules autèntiques, vives, plenes de gràcia. Té noranta-dos anys, però quina lliçó de vida al costat d'aquells monstres de cinquanta.

La casa de la Víctor Català, potser vostè ja la coneix, és una delícia de casa, amb aquelles pintures a les parets de les cases pretensioses de poble, amb consoles i miralls i campanes de vidre amb aquelles horribles flors de nacre. I tornem a ella, perquè hi penso sovint aquests dies. La vellesa pot ser una cosa lluminosa, pot arribar a posseir aquell desprendiment i aquella indiferència que tots hem somiat un moment o altre. Parlava de la seva mort amb aquell convenciment que tenen els vells de que la mort no existeix, amb una mena de dolça coqueteria. Recorda que era lletja? Ara és maquíssima, amb uns ulls i unes mans que són una preciositat.

Capmany tira endavant el seu projecte literari amb una ambició que sorprèn pel seu entusiasme i pel nivell de consciència literària en una època en què no sabia encara si arribaria mai a veure les seves obres editades pel sol fet d'estar escrites en català. I la lectora impenitent i desordenada que havia estat d'infant i adolescent mira cap enfora a l'hora de cercar uns models de modernitat literària, i s'emmira en els grans autors de la novel·la i l'assaig del segle xx:

Els novel·listes que més admiro, a qui més he imitat a consciència són: Proust, V. Woolf i Joyce. Dels que encara viuen m'interessen molt Faulkner, Camus i Sartre, encara que en aquests dos últims em sobra la tendència massa clarament demostrativa. L'escola objectivista americana m'interessa ben poc si no és per llegir-la ajaguda a la platja o al llit quan no puc dormir. La màgia surrealista italiana que encara cueja em deixa glaçada. Si tot és possible no cal inquietar-se per res.

Li dic tot això perquè em sembla que l'ajudarà a situar-me, fins allò que hi hagi de més contundent en les meves afirmacions. No crec haver trobat cap solució definitiva, busco simplement i crec que treballo amb la màxima honradesa.

Capmany tenia 39 anys quan escriu això en una carta del 28 de febrer de 1958 adreçada a Odó Hurtado —ell en tenia 55—, però les seves carreres literàries transcorren paral·leles fins al moment. Tots dos escriuen conte, novel·la i drames, tenien, d'entrada, un llarg camí per compartir experiències. El diàleg que s'estableix entre ells és franc, obert i directe, com a Capmany li agradava. Es diria que tots dos troben en el mitjà epistolar l'espai ideal per establir una relació igualitària, que recuperen el to d'aquella societat de la república en què havien estat educats. Capmany no s'estarà de fer totes les observacions que considera oportunes en analitzar els contes i les novel·les del seu nou amic, i fins i tot comentaris ben aguts i carregats d'intencionalitat sobre aspectes que s'escapen de l'estricta anàlisi literària i que faran que Hurtado deixi aviat de considerar Capmany com una dona «idealista i un xic ingènua», com la descriu en una de les primeres cartes, en concret la troba: «animosa, idealista, un xic ingènua i molt bona escriptora». La veritat és que la sagacitat i la dialèctica que gasta Capmany a les cartes es pot considerar moltes coses menys «ingènua», i com a mostra l'acusació vetllada que fa a Hurtado de menystenir els personatges femenins dibuixant dones frívoles i superficials:

Els contes que més m'han impressionat són *Les dues ombres* i *Una carta*. Aquest últim no sols perquè el personatge és molt conegut a la nostra ciutat, sinó per la manera com va apareixent, fent-se, des del primer moment del conte, mirat amb l'entusiasme de la carta rebuda fins a la conclusió. M'ha semblat d'una construcció perfecta. L'únic retret que sabia fer a alguna d'aquestes dones—Maria Teresa del *Caliu de la llar*—, i són prou vives perquè se m'acudi com a retret, és la seva facilitat a cometre adulteri sense, a penes, remordiment. M'equívoco potser, però tinc la impressió que el pes de la preocupació moral queda en el cantó masculí. Aquesta és una consideració al marge del valor literari, però m'agradaria saber si m'he equivocat. [Carta de Capmany a Hurtado de l'11-IV-1958.]

Al llarg de tot l'epistolari Capmany es queixa sovint del poc cas, de vegades del cas omís que li fan els *sesudos varones* de la cultura, però el lector pot veure amb facilitat que ella va fent la viu-viu i que va guanyant autoritat de manera natural.

Des que va guanyar el Premi Joanot Martorell, l'any 1948, Capmany passa a formar part del jurat del premi fins que desapareix i dóna pas al nou Premi Sant Jordi, el 1960. Aquest jurat li permet conèixer els nous escriptors que presenten la seva obra, com ella mateixa havia fet anteriorment. Aquest és el punt de trobada per conèixer un Odó Hurtado que va tenir la mala sort de presentar la seva novel·la el mateix any que Blai Bonet presentà *El mar*. Hurtado inicia la correspondència amb Capmany just per aquestes dates, i com passava i passa habitualment amb els premis literaris, sempre acaben sabent-se els detalls:

L'obra de B. Bonet està aprovada (la premiada amb el J. Martorell), i va venir aprovada en menys d'un mes. Com totes les dones, sóc malpensada de mena, i encara que uns molt sesudos varones m'asseguessin que ningú no l'havia recomanat, no m'ho vaig creure. Quan el llegeixi es quedarà bocabadat. L'obra, un xic menys pentinada que aquest any, havia concorregut ja l'any anterior al Martorell. Només jo la vaig votar. [Carles] Soldevila, [Joan] Oliver, Espriu, [Antoni] Vilanova es van negar a votar una obra que jutjaven altament immoral. Vilanova sostenia que Sade era un excel·lent pare de família comparat amb Blai Bonet. Espriu deia que Henry Miller era d'una ingenuïtat entenedridora al costat del nostre autor. Quan jo els deia que el nostre deure era votar una obra literària i no exercir les funcions del Sant Ofici, em van dir que jo rai que era una dona, i ningú no em podia acusar. [Carta de Capmany a Hurtado de l'11-IV-1958.]

També es comprova una vegada més, des d'aquestes cartes, que la Capmany prosista i assagista és brillant en la seves argumentacions, lúcida, sagaç i molt autèntica. Però sobretot es percep de manera molt clara la configuració de la novel·lista i de l'autora teatral, de l'escriptora que va reivindicar sempre Capmany que era per damunt de tot. Cal recordar aquell «jo escriuré encara que el món s'enfonsi» que li va engaltar a l'Espriu el primer dia que es van conèixer, i que en el seu DNI es feia posar sempre de professió escriptora.

Capmany està en un moment brillant, és una escriptora reconeguda, ha ampliat considerablement el seu cercle de relacions en el món intel·lectual de l'època i no dubta a participar en qualsevol empresa nova quan se li demana. És el cas de *Cita de narradors*, un projecte ideat per Manuel

de Pedrolo per posar de manifest les mancances de la crítica literària de l'època, gairebé inexistent o sense plataformes d'expressió. Justament una de les debilitats que acusava Capmany en el sistema literari del moment, perquè ella esperava dels crítics els consells necessaris per a una escriptora que comença, i l'orientació i l'acompanyament que el públic precisa en encarar-se amb la lectura conscient. És un tema que havien tractat amb el crític Rafael Tasis, un dels poquíssims crítics literaris que ella tenia en consideració, i és un tema que també apareix a les cartes amb Odó Hurtado: «es fa molt difícil de separar les coses autèntiques de les que no ho són, car malgrat que es publica força i els diaris en parlen, la falta de valoració és absoluta i l'elogi, obligat i sense convicció» (carta de Capmany a Hurtado del 28-II-1958).

Per això Capmany no dubta a afegir-se al projecte quan Pedrolo li ho consulta, i en realitat serà ella qui acabi perfilant la proposta, designant els membres que participen en el volum (Sarsanedas, Pedrolo, Espinàs, Perucho i ella mateixa) i fent de pont entre ells. Les poques cartes que es conserven de Capmany a l'Arxiu de Manuel de Pedrolo ho confirmen. El projecte contemplava que els mateixos autors acabessin sent crítics literaris, i d'aquí neix el text de Capmany «Reixes a través. Introducció a l'obra de Manuel de Pedrolo», inclòs al volum *Cita de narradors* (1958). L'èxit del projecte queda reblat, com ja sabem, amb el Premi Josep Yxart de la crítica de 1957.

Si ens acostem al fons personal del traductor Bernard Lesfargues, dipositat a la UAB, descobrirem que Joan Sales intentà que Lesfargues traduís *La pluja als vidres* al francès, perquè fos editada a París per Gallimard. La proposta no tirà endavant com tantes altres de l'època, però ens reporta informació sobre l'interès real que tenia Sales per Capmany.

Les cartes recuperades de Capmany a Núria Picas i a Manuel de Pedrolo, o l'epistolari entre Odó Hurtado i Maria Aurèlia Capmany no seran, molt probablement, casos únics. A més, en els arxius dels seus contemporanis es troben també còpies d'articles i d'obres. És una època en què els escriptors intercanvien còpies manuscrites d'originals, i còpies mecanografiades obtingudes mitjançant el paper carbó, no hi havia altres mitjans. Ens queden encara molts arxius per desempolsar, molta feina per fer. Hem de convèncer els nostres estudiants que la recerca no es fa des de Google i que han de tornar a baixar a l'arena. També necessitem noves edicions senzilles de divulgació que posin a l'abast del públic de diverses edats l'obra de Capmany, i edicions digitals de l'*Obra completa* que donin accés inde-

xat als investigadors. D'altra banda, de la feina periodística de Capmany, que és ingent, resta encara una bona part per publicar. Però sobretot ens falten encara molts estudis que des de les diverses metodologies es facin en col·laboració i sumant òptiques diferents, que no són necessàriament excloents. Estudis de tots els aspectes que atenyen l'obra literària, pedagògica, civicosocial i política de Capmany.

Cultura, escriptura, educació, dona, consciència de classe i Països Catalans són mots que desgranen la ideologia d'una intel·lectual que, si hagués nascut a França, probablement tindria grup de recerca propi. L'abast de la seva obra i el desplegament de la seva acció estan molt lluny d'haver arribat al nivell de coneixement òptim que ens caldria, i no cal dir de reconeixement. Ens estem permetent d'enterrar en el buit del temps els nostres intel·lectuals més lúcids, i la Capmany n'és un d'ells, i, en canvi, sortim al carrer a cridar per una identitat que, malauradament, desconeixem cada vegada més com a poble.

Les eines informàtiques ens faciliten molt la feina, tenim més mitjans que mai, però sembla que els recursos humans i l'èmpenta escassegen. D'altra banda, per il·lusionar les noves generacions amb la recuperació dels nostres escriptors més propers necessitem que aquests siguin presents en els programes educatius, no és possible si ni tan sols se'ls coneix perquè se'ls ha bandejat del sistema educatiu. Si avui Maria Aurèlia Capmany és un referent cultural indiscutible i necessari és perquè, sortosament, a les biblioteques d'aquest país encara hi ha exemplars dels seus llibres. És indispensable que els alumnes de les facultats de lletres i de periodisme llegeixin els llibres de Maria Aurèlia Capmany. Pocs intel·lectuals s'han acostat als problemes dels joves com ho va fer ella. És només a través dels seus escrits que els escriptors esdevenen autèntics referents, els pals de parlar d'una cultura que si té vocació real de ser-ho, ha de servir al seu poble. Els que avui anomenem com a clàssics de la literatura universal van enlluernar primer els parlants de la seva llengua, els que són els seus lectors naturals. Per la seva banda, els receptors d'aquesta cultura en forma d'obra literària tenen l'obligació moral de preservar-la i de transmetre-la de generació en generació, és a dir, de mantenir-la viva, d'assegurar-ne la reedició i, sobretot, de fer-la llegir als joves. Perquè només així podem assegurar la transmissió del coneixement i el missatge que els seus i autors i autores ens llegaren, que no és altre que la seva manera d'entendre el món.

LA MEVA RELACIÓ AMB LA MARIA AURÈLIA

Ramon Marrugat Cuyàs

Doctor en Filologia Catalana i llibreter

En la invitació a participar en aquesta taula rodona,¹ s'hi deia expressament que «ens fa falta... una veu-testimoni, és a dir, algú que pugui aportar el testimoni directe del coneixement de la Maria Aurèlia i la seva obra, així com la seva activitat social i política. La veritat, hem pensat que tu ets la persona que reuneix tots aquests punts».

No sé fins a on arriba el punt d'aquesta veritat, tot i que la personalitat de la Maria Aurèlia i els diversos papers jugats en la cultura catalana són tan notables, pel que fa al redreçament d'activitats dels anys seixanta i setanta si més no, que, sobretot per al que a mi em toca i conec, no caldria pas estar-ne gaire a prop per prendre consciència de l'intens paper que li va tocar de viure, sempre amb l'actitud positiva de tirar endavant perquè, tal com havia dit ella mateixa, no canviaria la vida que li era donada, que li havia permès el goig de «sortir d'una derrota per entrar en una reconstrucció».

Hauré de fer una ullada, doncs, a la meva relació amb la Maria Aurèlia. Ara bé, en parlar d'aquells temps que vam coincidir, no podem obviar la doble incidència negativa dels buits de la memòria i la parquedat informativa dels mitjans de l'època, que fan que avui ens sigui tan costós de refer aquells moments, perquè les mancances en la documentació conservada són notòries, per causa dels impediments propis d'aquella «llibertat vigilada», que motivaven sovint el recurs a les mitges paraules i a metàfores per a iniciats. Ras i curt: el que ara ens consta no és, de vegades, el que realment va passar, i, en tot cas, els apunts conservats alternen amb els buits dels silencis prudents.

¹ Universitat Rovira i Virgili (30 de març de 2016): Taula rodona «Maria Aurèlia Capmany, pendent de redescobrir». Moderador: Jordi Font; participants: Guillem-Jordi Graells, Isabel Graña, Ramon Marrugat i Agustí Pons.

Constatem ara que de molt del que passava aquells anys no en resta res més que el que hi ha en la memòria d'uns quants supervivents, cada vegada més seca i minvant i, a damunt, s'ha de tenir en compte que d'alguns dels actes realitzats, limitats com estaven els drets d'expressió i de reunió, no hi havia ni una carta de convocatòria, perquè es feien en la més estricta confidencialitat.

Una part d'aquests silencis s'ha pogut omplir amb aportacions de la memorialística local, tan valuosa com insuficient; d'altres —què hi farem!— hauran de romandre per sempre als llimbs. Pensem que sovint, si s'apuntava alguna cosa en una agenda, l'anotació era críptica, i amb una clau tan efectiva que ara no hi ha torsimany que la desxifri; i, llevat del cas d'alguna escadussera reunió ben apuntada, molts d'aquests actes sense autorització han passat a l'oblit.

Fins i tot, l'extraordinària prosa literària dels volums de memòries de la Maria Aurèlia (*Mala memòria, Això era i no era*), més que no pas un dietari, és una aguda reflexió de les misèries d'aquells anys.

Per a la reconstrucció dels fets hauria d'haver estat d'utilitat el recurs al buidatge dels mitjans, però aquest mètode resulta de nul interès pel silenci obstructiu aplicat, que és escandalós si comparem alguna de les activitats desenvolupades que coneixem amb les notícies publicades.

Hi ha també una manca notable de documentació gràfica que ara, instal·lats com estem en la cultura de la imatge, se'ns fa molt difícil d'entendre. No ho seria tant si poguéssim fer un salt enrere en el temps i situar-nos en aquells anys en què, com que es jugava sempre al límit de la legalitat, les fotografies eren testimoni no volgut, perquè podrien esdevenir perjudicials, i convenia de bandejar-les del tot. Fins i tot quan s'actuava dins la legalitat, la fotografia era una nosa per a la necessitat i objectiu d'ampliar el cercle dels convençuts i cercar complicitats, per la por molt estesa que anar segons on «podia comprometre».

Altres vegades ja he hagut de recórrer a una cita de Xavier Amorós que crec que retrata molt bé aquella atmosfera, quan, en parlar d'un acte cultural, hi va fer el comentari que «la sala era més plena de por que no de gent».

A més a més d'allò que Francesc Pujols anomenava «la voluntat del record», de la meva relació amb la Maria Aurèlia en resten anotacions i cites, la majoria situables a Tarragona, que, tot i que escadusseres, si les repassem i vistes en conjunt, en confirmen l'extraordinària personalitat política, que per això mateix justifiquen que fos qualificada successivament

de novel·lista, assagista, dramaturga, feminista, actriu, activista cultural, política, antifranquista...

Malgrat que no en faré una relació cronològica, la més antiga és una de l'any 1968, en el marc d'un dels actes d'aquell «Any Fabra» que ens en va justificar tants durant molt de temps, i va ésser perquè en el sopar posterior a un sermó de Joan Fuster se sortejaren uns llibres entre els quals, segons el testimoni d'un dels afortunats, hi havia *Liberty-Bar*, de Simenon, traduït per M. A. Capmany, un llibre de la col·lecció La Cua de Palla.

La traducció era una faceta gairebé obligada de tot voluntariós escriptor d'aquells temps, un recurs que, alhora que airejava la cultura, ajudava a sobreviure. Al mateix any, en un cicle de conferències organitzat per una d'aquelles escoles que havien d'ésser privades, perquè no podien ésser públiques, Maria Aurèlia Capmany en va fer una sobre «La novel·la contemporània». Vet aquí, doncs, una altra de les ocupacions dels escriptors de l'època, la de començar a ocupar troncs com un xerraire professional, evidentment que la majoria de vegades sense compensació econòmica.

La col·laboració amb el món editor era un altre fet complementari de la vida dels escriptors que posen de relleu aquestes notes: l'any 1973, una conferència de Guillem Jordi Graells, de presentació de la reedició de la novel·la *Servitud*, de Joan Puig i Ferrer, servia també de notícia de la nova col·lecció J. M., que ella dirigia. D'aquell acte, el memorialista Artur Bladé se'n dolia que ningú no parlés dels darrers anys que va passar Puig a França, i això que, com ressaltava, hi havia intervingut, entre d'altres, Maria A. Capmany! I és que Bladé compartia amb ella moltes aversions: *Destino*, *La Vanguardia*, Josep Pla...

Ja l'any següent, en aquest dietari improvisat, s'hi registra la presentació a Tarragona de dues novel·les més d'aquesta col·lecció: *El paratge de l'aranya*, de Xesc Barceló, i *Romanç*, de Llorenç Capellà.

Un altre acte literari d'aquest 1974 va ésser la presentació recíproca de sengles obres dels conterrànies Josep M. Llompart i Jaume Vidal Alcover que, respectivament, eren el llibre de poemes *Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona* i la novel·la *Visca la Revolució!* En el col·loqui posterior, a més de les participacions de Bladé i Pere Anguera, la Maria Aurèlia va demanar:

—Per què totes les obres d'anticipació son pessimistes?

—Les modernes —va respondre Vidal—; les ja clàssiques són optimistes.

Als escriptors els tocava fer de jurats i l'any 1972, amb motiu de la XXII Festa Literària Nit Santa Llúcia, celebrada a Tarragona, el jurat del premi Víctor Català, que integraven Aurora Bertrana, Leandre Amigó, Maria Aurèlia Capmany, Josep M. Espinàs i Osvald Cardona, va premiar l'obra *Les parets de l'insomni*, de Pep Albanell.

Entre tot un reguitzell d'actes literaris de presentacions de llibres n'hi ha també, naturalment, d'obres pròpies, com la feta conjuntament amb l'Andreu Avel·lí Artís, *Tísner*, l'any 1979 del llibre compartit *Dona, doneta, donota*.

En les incursions en la crítica poètica, hem d'incloure, aquest mateix any 1979, la participació prèvia a un recital d'Ovidi Montllor que acompanyava la presentació del llibre *Poemes i cançons*, dins d'un Cicle d'Art Poètica Actual i ja, molt abans, l'any 1974, en una lectura de poemes del poeta rossellonès Jep Gouzy, la qual va ésser puntualment anotada en el seu dietari per Artur Bladé, en constatació d'una presència que començava a ésser un fet habitual de la vida cultural tarragonina, de més valor si tenim en compte l'afirmació de Pere Anguera: «la Maria Aurèlia, que desprenia un aire cosmopolita militant, era una barcelonina fins al moll de l'os, difícil de convèncer perquè s'instal·lés en una altra ciutat».

S'ha de parar compte, tanmateix, que si bé l'estada a Tarragona la feia ara de la mà de Jaume Vidal Alcover, no hauria d'ésser un fet estrany en la vida d'una escriptora que, ja en una de les primeres obres, feia dir al personatge: «Un moment... he recordat les pedres de Tarragona. Pedres daurades, or fos, pedres més vives i poderoses que les altres. Aviat seré a Tarragona. I veuré el mar.»²

Segurament que la relació més desimbolta que vaig tenir amb la Maria Aurèlia va ésser a la Selva del Camp, arran d'unes improvisacions teatrals en el marc d'aquell mas dels Casaments de Gabriel Xammar, amb l'entusiasme actiu del Sito Arola i l'endreça del Josep Anton Codina; encara que l'anotació que trobo d'activitat teatral més antiga correspongui a la representació l'any 1969 de l'obra *El desert dels dies* pel grup del Club de Joves dirigit per Ramon Dolç.

Dos anys després, ja l'any 1971, vaig haver de fer el muntatge d'un aparador especial dedicat al *Tirant lo Blanc* a petició de Josep Anton Codina, per tal d'ambientar l'espectacle del diumenge següent sobre el *Tirant*

² *L'altra ciutat*, p. 28-29.

lo Blanc en versió teatral de la Maria Aurèlia Capmany que representava l'agrupació dramàtica La Cazuela, d'Alcoi. Era un moment que calia donar tot el suport ciutadà possible al nomenament de Codina com a director de l'Auditori del Camp de Mart, un fet sorprenent i sobrevingut una mica de rebot. Resulta que per a aquest càrrec hi havia dos candidats de la crosta oficial que enfrontaven dos sectors de regidors i el nom de Codina l'havia suggerit tímidament i de passada a un d'ells Lluís Arola, en part com una provocació. No cal dir que no sabien ni qui era, però els va ser una solució de compromís de la qual ara ja n'estaven més que penedit, perquè en la programació dels festivals Codina havia inclòs aquesta versió del *Tirant lo Blanc* i la *Yerma* interpretada per la Núria Espert. Ja n'havien sortit anuncis a la premsa quan van rebre una comunicació de Madrid, en què vetaven tant la inclusió d'una obra de la Maria Aurèlia com la presència de la Núria Espert, que es veu que allà eren persones no grates.

Els cartells dels festivals (que coordinava el ministeri) van arribar sense aquests dos espectacles en la programació. Codina, en un acte d'audàcia, va poder mantenir la realització prevista només en el cas del *Tirant*, gràcies al fet que l'Ajuntament s'havia adonat que prescindir-ne del tot no era gaire oportú i que deixar córrer el que ja havia estat anunciat haguera pogut crear mala imatge.

De l'activitat teatral de la Maria Aurèlia encara hi ha una altra nota de l'any 1975, arran de la representació a l'auditori de Ràdio Tarragona de l'espectacle *Varietat de varietats* per la companyia Ca-Barret.

Com que la presència de l'Aurèlia s'estenia a un tou de camps, la trobem l'any 1970 com a comentarista, juntament amb Cirici Pellicer i Joan Alavedra, d'uns curtmetratges sobre catalans il·lustres (Casals, Miró, Raimon...) que feia l'impressor tarragoní Pere Masdeu i Rovira, que, com que era militant d'Acció Catalana, es va haver d'exiliar el 1939 i residia ja feia anys a Barcelona.

També, l'any 1971, com a autora de *Nummius Dexter Optatus, papa de Roma, 308-310*, un dels textos publicats pel Grup Tarot, llegit en la inauguració d'una exposició d'obres d'aquest grup d'artistes vigatans que integren Jordi Sarrate, Narcís Serinyà, Jaume Serra Mestres i Xavier Serra de Ribera, els quals, a més de la gosadia d'uns retrats ben explícits en la ridiculització del dictador, publicaven una fantàstica col·lecció molt ben il·lustrada, i en la qual, a més del text de l'Aurèlia, hi figuraven obres d'altres autors com l'Espriu, Foix, Brossa, Martí i Pol, i Vidal Alcover.

Convertida en una sorprenent i sagaç crítica d'art la trobem l'any 1975 en un article al *Ciero* sobre l'exposició de ceràmica de Martí Royo «Fang-tasmagories», que, segons que hi deia, estava feta amb un sistema expressiu parent del collage, una tècnica que qualificava d'irònica.

Lany 1978 tinc enregistrada la conferència-col·loqui «El folklorista Aureli Capmany», de presentació de la reedició del llibre *Calendari de llegendes, costums i festes tradicionals catalanes*, al local de la Cooperativa Obrera Tarraconense, amb participació de Maria Aurèlia Capmany, Bienve Moya, Josep A. Baixeras i Josep-Lluís Carod.

Aquesta connexió amb la vena folklòrica de la saga familiar la retrobem quan fa de pregonera de dues de les festes majors més importants del país, dos pregons ben diversos, i que mereixen una reflexió:

El primer, el de Sant Fèlix a Vilafranca l'any 1974,³ molt centrat en la temàtica castellera, encaixava prou bé amb la participació durant uns quants anys com a presidenta del jurat del premi biennal sobre textos castellers «Força, equilibri, valor i seny» juntament amb Joan Reventós, Joan Argenté, Oriol Rossell, Josep M. Santacana i Eloi Miralles, un premi que va tenir nou edicions i que es va deixar de convocar arran de la seva mort. És curiós que ni del pregó ni del premi n'he sabut trobar referència en cap dels llibres que parlen d'ella.

Laltre pregó és el de l'any 1979 per la Santa Tecla de Tarragona, en el qual desenvolupava un exercici curiós i admirable de proselitisme, amb la irreverent proposta raonada d'incorporar definitivament la santa deixebla de Pau de Tars, patrona de Tarragona i de Sitges, als rengles del feminisme.⁴

De l'activisme feminista en tinc una referència de l'any 1976 a Torredembarra, amb una conferència amb el nom explícit de «La dona a Catalunya», encara que, segons que tinc registrat en una nota sense data, el rebombori gros es va produir a Reus, quan una d'aquelles associacions que es deien d'«Amas de Casa», l'havien contractat i una part de l'auditori no va pair gaire bé el discurs que es van haver d'empassar.

Als anys setanta, no hi havia a Tarragona activitat ni circumstància civopolítica relacionada amb la cultura que no comptés amb la participació més o menys activa de la Maria Aurèlia.

3 *Senyores i senyors... Els pregons de la Festa Major de Vilafranca (1963-1995)*. Vilafranca: El Tres de Vuit, p. 112-115.

4 *Llibre de pregons 1979-1984*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1985, p. 13-18.

Així, l'any 1974 la trobem present en l'acte inaugural d'una Setmana Cultural Valenciana organitzada a Tarragona que havia de consistir en una conferència d'Ernest Lluch que no va tenir lloc per problemes de l'època i que va ser substituït per qui més endavant va ser deu anys alcalde de València, l'economista Ricard Pérez Casado.

Al setembre de 1976 pren part activa com a oradora en el primer míting de forces no franquistes autoritzat a Tarragona des de la Guerra Civil. Es va trobar a la Llibreria de la Rambla amb els altres participants: Josep Andreu Abelló, Fontxo Blanch, Josep Bru, Joan Colomines, Jaume Custodi, Carles Martí, Josep Munné i Joan Reventós. També hi eren altres noms que havien de prendre protagonisme a partir d'aleshores, com Raimon Obiols, Isidre Molas, Pasqual Maragall, Narcís Serra o Pep Jai.

Deixeu-me acabar aquest calidoscopi de participacions en la vida cultural tarragonina de Maria Aurèlia Capmany amb una crònica datada l'any 1978 d'Ignasi Riera que m'afecta molt personalment:⁵

Grans dosis d'empatia van emmarcar l'acte de celebració del desè aniversari de la Llibreria La Rambla de Tarragona, nascuda [...] d'un projecte col·lectiu per la lluita cultural. Com va glossar Maria Aurèlia Capmany [...], ja ens vèiem les orelles i eren molts els qui començaven a prendre part en la lluita col·lectiva de resistència cultural. Tots els racons eren aptes per tornar a començar. Fins i tot les botigues. I, encara més, les rebotigues.

No era per casualitat que, juntament amb Maria Aurèlia Capmany i el senador Baixeras, presidissin l'acte dos notables homes de lletres: el valencià Vicent Andrés Estellés, premi d'honor de les lletres catalanes, i Josep M. Llompart, illenc, poeta, estudiós i prologador de tot allò que era prologable a Mallorca. Així, la unitat cultural dels Països Catalans apareixia més nítida, a la mil·lenària ciutat mediterrània de Tarragona. I si en Llompart insistia en aquesta unitat cultural, sentida pel poble de les Illes —«És avui com era abans / perquè això ja ve d'enrere, / que només hi ha una senyera / als Països Catalans» [...]—, Vicent Andrés i Estellés denunciava l'estat de violència creat al País Valencià, amb els darrers, i tan calents encara, atemptats contra Manuel Sanchis Guarnier i Joan Fuster, comesos amb la impunitat dels anys ferotges.

Maria Aurèlia va ésser una peça de referència en la resistència anti-franquista i d'una manera tan natural com efectiva en la llengua i estic convençut que són una deixa del seu paper públic, algunes empremtes del seu pas per la Rigidoria a Barcelona, com ara els noms implantats de *les*

⁵ *Treball*, 14-12-1978.

Rondes i el Correfoc... que han fet forat en l'urbanisme i en les celebracions festives, respectivament.

Per acabar de perfilar l'activisme cívic de la Maria Aurèlia seria bo que recordéssim algunes de les opinions que no es cansava de repetir:

a) Quan va començar a irrompre la veu d'aquells que avançaven que res no havia canviat i que tot continuava igual, va ser la primera a qui vaig sentir fer referència a aquella metàfora sobre el lleter i qui truca de matinada.

b) Tot i sentir-se escriptora de soca-rel i impulsora del Pen Club, tenia la modèstia de criticar els que sublimaven el paper de l'escriptor en la societat i quan, en les primeres eleccions al Parlament català, va sortir una llista per Barcelona en la qual prop del centenar de components eren autors de llibres, ella se'n en reia i ho va atribuir a l'error d'una confusió amb el catàleg d'una editorial.

c) En aquells moments que hom predicava el desencís general, ella replicava que no podia estar desencisat qui no s'havia encisat mai.

d) No estava gens d'acord i pensava que era una fal·làcia interessada de la dreta catalana allò que «a Madrid tots són iguals».

e) Estava convençuda que a Madrid es pensaven que si parlàvem català era només per fer-los la punyeta.

Bibliografia succinta:

BLADÉ I DESUMVILA, Artur (1984–1991). *Viure a Tarragona. (Fulls d'un dietari)*, 4 volums. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses.

MARRUGAT CUYÀS, Ramon (2012). *La Llibreria de la Rambla i l'alternativa cultural de Tarragona (1968–1980)*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona.

VIDAL ALCOVER, Jaume; CAPMANY, Maria Aurèlia (2011). *Selecció de textos*. A cura de Magí Sunyer i Montserrat Palau. Tarragona: Fundació Privada Mútua Catalana.

LES APORTACIONS DE MARIA AURÈLIA CAPMANY

Agustí Pons
Periodista i escriptor

Bona tarda a tothom.

En primer lloc, vull agrair als organitzadors de l'acte d'avui que m'han convidat a participar en aquesta taula rodona. Mai no he amagat que Maria Aurèlia Capmany i Nèstor Luján han estat, per a mi, dues influències decisives no només en l'àmbit literari i intel·lectual, sinó també pel que fa a intentar entendre la vida i la manera com ens hem de comportar mentre hi som.

Des del meu punt de vista, la Maria Aurèlia Capmany és una de les personalitats catalanes més importants de la segona meitat del segle xx per les dues menes d'aportacions que va fer a la seva comunitat. D'una banda, una aportació (que subdividiré en tres) decisiva en el dibuix del terreny de joc en el qual s'ha mogut Catalunya a la sortida del franquisme, i fins ara. De l'altra, una aportació literària concreta, mesurable, llegible, emparentada, en certs aspectes, amb aquella aportació més genèrica, menys tangible. Vull explicar en què consisteixen aquestes dues aportacions, i la seva relació.

Contràriament al que ara està de moda dir, en el moment de la transició no tot estava dat i beneït. El marc general sí que estava decidit. De fet, estava decidit des de la conferència de Ialta i els països que van estar a punt de trencar l'equilibri de la Guerra Freda —que és el cas de Portugal— no se'n van pas sortir. Espanya formava part de l'Europa Occidental que havia quedat sota la tutela americana i, per tant, mort Franco, el més lògic és que s'acabés convertint en una democràcia homologable a la dels seus veïns. En aquest sentit, l'adveniment de la democràcia va comptar amb el suport actiu d'Alemanya, dels Estats Units i, en certa manera, de França. Però, més enllà d'aquests límits genèrics, el dibuix del terreny de joc més concret en el qual ens havíem de moure estava per fer. La Maria Aurèlia va ajudar a delimitar-lo. No va ser l'única. També van ser decisives les

aportacions de Jordi Pujol, Josep Benet o Francesc Candel, sobre les quals ara no m'estendré.

Les aportacions de la Maria Aurèlia van incidir en tres camps: la consideració del catalanisme com un sentiment popular, la defensa d'unes esquerres no marxistes i el convenciment que el reconeixement dels drets de les dones s'aconseguiria a través d'organitzacions no exclusivament femenines. En els tres casos va haver de lluitar contra corrent, i en els tres casos la història ha acabat donant-li la raó.

El catalanisme com a sentiment popular

L'any 1967 Jordi Solé-Tura va publicar *Catalanisme i revolució burgesa*. No és el moment, ara, aquí, de discutir què deia el llibre o què pretenia dir. El que és important és recordar què és el que vam entendre la majoria dels seus lectors: una crítica del sentiment nacionalista a partir de la consideració d'aquest sentiment com una tapadora de la burgesia per imposar els seus interessos de classe. Després, els que hem estudiat la figura de Lenin ens hem adonat que Solé-Tura no va fer sinó calcar el punt de vista de Stalin (un punt de vista sobre el qual ara no em puc estendre però que a Lenin li era imprescindible per poder utilitzar a favor de la Revolució els diversos sentiments dels territoris que formaven part de Rússia). A Catalunya, aquests anys seixanta eren els d'«el catalán, lengua de la burguesía». Per a la Maria Aurèlia l'assimilació del catalanisme a la burgesia constituïa una impostura, una falsedat. I no havia de recórrer a cap llibre, a cap lectura, per quedar-ne convençuda. En tenia prou d'assumir la tradició familiar de la qual venia —i de la qual se sentia molt orgullosa. El seu avi, Sebastià Farnés, havia estat un dels folkloristes més importants de Catalunya i també el seu pare, Aureli Capmany. Avançant-se, o en paral·lel, a les tesis que aleshores començava a defensar Josep Termes, la Maria Aurèlia deia exactament el contrari de Solé-Tura. És a dir, que el catalanisme constituïa un sentiment popular i que era la classe burgesa la que, en tot cas, se n'havia apropiat en determinats moments històrics. Aquest punt de vista, per cert, el compartia del tot la Frederica Montseny, tal com jo vaig poder comprovar personalment, i tal com queda reflectit en el meu llibre *Converses amb Frederica Montseny*, publicat l'any 1976.

La defensa d'unes esquerres no marxistes

Ho afirma Joan Triadú en les seves memòries. «No hi havia altra alternativa: o eres pro comunista o eres franquista. Com que Franco feia servir el comunisme per a tota la seva propaganda, els altres havíem de ser pro-comunistes». La qüestió era especialment delicada en el cas de la Maria Aurèlia. Ella venia d'una tradició familiar d'esquerres, era atea per convenciment racional i tan emmirallada en l'existencialisme sartrià que quan viatjava a França el primer que feia era demanar una Pelforth Brune i fumar-se un Gauloises, que eren la cervesa i el tabac que prenia Sartre. Però a la vegada ella no és un producte de l'antifranquisme —com alguns dels seus col·legues més joves, de generació—, sinó de la República. La Maria Aurèlia té 21 anys quan acaba la guerra i cau sobre Espanya una mena de teló d'acer. Però és ja una dona formada. Probablement, ha llegit *Le retour de l'URSS*, de Gide, o, si més no, així ho fa dir a un personatge d'una de les seves últimes novel·les (*Lo color més blau*). I li fa dir que ja l'ha llegida el 1939. D'altra banda, quan a l'abril del 1966 publica *La dona a Catalunya: consciència i situació*, afirma que no posa exemples dels països socialistes perquè no en coneix prou la vida per poder-ne fer ni una apologia ni una crítica. Però afegeix que «no em satisfà prou que a l'URSS Catherina Fursteva sigui ministra de Cultura, com tampoc em dóna l'índex de l'emancipació de la dona a l'Índia que Indira Gandhi sigui primer ministre». Això ho escriu, com dic, l'any 1966. Pocs anys més tard —no tinc la dada exacta però deu ser a principis dels setanta—, la Maria Aurèlia s'alia amb mossèn Joan Carreras i Antoni Cañellas i entra a formar part del grup editorial que intenta crear aquest darrer a través de l'editorial Nova-Terra i de la revista *Oriflama*. A la revista hi dirigirà les pàgines culturals; a l'editorial, crearà la col·lecció J. M., on publicaran autors catalans i mallorquins de la seva generació o joves de la generació dels setanta amb algun gest de gran valentia com és la publicació de *Servitud*, de Puig i Ferrer. Com s'explica aquesta aliança entre una lliurepensadora com la Maria Aurèlia i uns personatges tan explícitament catòlics com Anton Cañellas i mossèn Carreras? No hem de menystenir una voluntat de poder, d'influir en el món literari i intel·lectual català. Però, a més, la Maria Aurèlia estava amoninada pel predomini del Partit Comunista en el debat intel·lectual; un predomini que, per exemple, es trasllua al si de l'Assemblea d'Intel·lectuals, una mena de branca de l'Assemblea de Catalunya. En aquesta Assemblea d'Intel·lectuals, Xavier Folch, un dels acòlits de Manuel Sacristán, l'autèn-

tic *maître à penser* del marxisme a Catalunya, feia i desfeia bastant el que volia. No hem d'oblidar que, a través d'Ariel, on treballava, Folch editava o deixava d'autor determinats autors i intentava la construcció d'un canón: Tàpies, Brossa, etcètera, però no, a veure si ens entenem, Stefan Zweig o Joan Sales. Manuel Vázquez Montalbán, des de *Triunfo*, va atacar durament aquesta aliança entre la Maria Aurèlia i els responsables de Nova-Terra perquè, efectivament, posava en perill la preeminència comunista. Ara bé, fins que no tinguem escrita una crònica de l'antifranquisme intel·lectual i de la seva relació amb la Guerra Freda no tindrem el dibuix complet del que va passar a casa nostra durant aquests anys. El que és cert és quan jo feia de cap de gabinet del conseller Max Cahner i Xavier Folch, diputat del PSUC i cap de la comissió de cultura del Parlament, va instar una moció de censura al·legant una censura teatral que mai no es va produir la Maria Aurèlia va ser de les primeres a signar a favor de Max Cahner. Va ser el principi de la fi del predomini marxista en el món intel·lectual i la Maria Aurèlia no es va perdre l'ocasió de contribuir-hi.

El reconeixement dels drets de les dones

El 27, 28 i 29 de maig de 1976 es van celebrar, a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona, les Jornades Catalanes de la Dona. En aquestes Jornades, la Maria Aurèlia va defensar —com havia fet anteriorment ven multitud d'articles i conferències— que els drets de les dones s'aconseguien a través d'organitzacions de caràcter general, i no a través d'organitzacions de caràcter estrictament femení. Ara aquesta discussió ens pot semblar bizantina o poc important. Però en aquell moment va suscitar una gran controvèrsia. Recordem que l'any 1976 no existia ni el dret al divorci ni el dret a la interrupció de l'embaràs i que les dones casades tenien notables traves legals per disposar fins i tot dels béns propis. La Maria Aurèlia creia, com també ho creia la Frederica Montseny —que sempre va mirar de reüll el grup Mujeres Libres—, que les dones veurien reconeguts els seus drets quan una àmplia majoria de parlamentaris, de caràcter progressista, així ho votés en el Parlament democràtic que s'havia d'instaurar a Espanya a la sortida del franquisme. Els grups feministes més radicals —agrupats al votant del Col·lectiu Feminista i amb noms tan destacats com els de Lúcia Falcón o Carmen Alcalde— no ho veuen així. I per això no aplaudeixen la intervenció de la Capmany en aquestes Jornades. Ja en el llibre *La dona a*

Catalunya, la Maria Aurèlia havia dit que no es tracta de bastir un món i una societat paral·lela a la de l'home perquè de món, i de societat, només n'hi ha una, i és aquesta la que cal que canviï els hàbits, les normes, les lleis, les actituds, a fi d'aconseguir la igualtat entre sexes. «La dona que s'alça reclamant justícia no pot reivindicar un món propi contra un altre món que l'explota, perquè el món propi no existeix sinó en funció del que l'explota.» Aquest punt de vista és recolzat per Teresa Pàmies, que assisteix a les Jornades i en fa la crònica tot i que la Maria Aurèlia no s'havia estat de mostrar la seva oposició a les vocalies de dones de les Associacions de Veïns, molt dominades pel PSUC, perquè «per Seccions Femenines ja tenim les del Movimiento».

* * *

Els fets han donat la raó a la Maria Aurèlia. El catalanisme no és un invent de la dreta; l'esquerra no marxista és la que ha portat més progrés en aquest país, i les dones han aconseguit els seus drets a través d'organitzacions generalistes. Cap d'aquestes qüestions no era una veritat òbvia abans de 1975.

Totes aquestes qüestions que he tractat estan explicades, amb més o menys detall, en els múltiples llibres de no-ficció que la Maria Aurèlia va publicar. Els dos llibres de memòries —*Mala memòria* i *Això era i no era*—; els dos volums de *Pedra de toc*; el *Dietari de prudències*; els diversos textos sobre la situació de la dona, començant pel ja esmentat *La dona a Catalunya*, etcètera. Aquests llibres han estat editats sols o formant part dels 7 volums d'obra completa que van publicar Columna i la Diputació de Barcelona amb Guillem Jordi Graells com a extraordinari curador i prologuista. Es tracta de llibres, doncs, que es poden reeditar. En canvi, no s'ha editat mai un volum amb els articles periodístics de la Maria Aurèlia. Sé que aquest volum està a mig fer, o fet del tot en una primera versió, elaborada per Eva Piquer, que, en el seu moment, quan jo vaig escriure la biografia de la Maria Aurèlia, va tenir la gentilesa de deixar-me consultar. La Maria Aurèlia va ser una articulista excepcionalment brillant. La seva lucidesa, en el terreny de la doctrina, i la seva capacitat de síntesi a l'hora d'escriure desembocaven en uns articles que poden ser considerats autèntics compendis dels temes que s'hi tracten. Per exemple, l'article «Qui ha de saber català» publicat a l'*Avui* el 15 de març del 1979 o el titulat «Per què he votat socialista» publicat també a l'*Avui* pocs dies després de la derrota socialista a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya; un

article que jo, si fos dirigent del PSC —cosa que no ha passat mai ni ha de passar— repartiria a totes les persones que s'acostessin pel carrer de Nicaragua en demanda d'informació de militància.

El llibre amb els articles periodístics de la Maria Aurèlia Capmany no s'ha publicat. Crec que la celebració del centenari és una bona ocasió per editar-lo amb els afegitons o correccions que calgui. Aquest volum ens permetria veure com aquelles tres grans idees de les quals he parlat constitueixen, en bona part, el centre del seu ideari polític i social.

Moltes gràcies!

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Càtedra Josep Anton Baixeras

Els textos que conformen aquest volum fan palesa la intensa tasca intel·lectual de Maria Aurèlia Capmany, el seu activisme constant i el seu treball polifacètic i incansable, malgrat els entrebancs, la clandestinitat i la repressió franquista. Una dona catalanista, d'esquerres i feminista que va obrir molts camins. I fan palesa també la necessitat de noves edicions de les seves obres, així com de noves recerques com les que aquí es recullen.

